

ОЛ. ОБІДНИЙ

„РОЗПОДІЛ ПРАЦІ“

З невідомих мені причин я прокинувся. Стомлена голова налита гарячою вагою. Її тяжко звести над подушкою. У вухах шум, а на його тлі галасливі вигуки строкатої юрби, що ми її залишили з товаришем Харитоном всього з годину тому.

Ми в цьому селі третій день. Коли загадково зник представник з округи, нас кинули сюди. Харитон — слюсар з мехзаводу, я — комсомольський робітник.

Третя громада, спровокована куркулями, зламавши запори, розібрала коней та засівний матеріял і відмовляється виїжджати в степ. Дві доби на ногах, дві доби упертої тяжкої роботи і, сьогодні, годину тому, громада ухвалила постанову, що засуджує вчинки, зобов'язує звести коней і виїхати сіяти ярину.

Перед мене двоє пукатих вікон. За вікнами біла ніч з найбільшою плямою — місяцем. Вікна виходять до степу і мені нічого не видно, крім безмежного, молочного простору неба та колінчатої гілки акації. Вона тягнеться до землі, ніби хоче вчепитись в неї своїм галуззям. І, враз, я помітив білу постать, що припала до стіни біля вікна. Здається, Харитон.

— Ти?...

— С-с-с...

І добре. Його поведінка мене ні хвилює, ні інтригує. Я закладаю під голову руки і спокійнісінько стежу за ним, і це відроджує мій стомлений мозок.

... Ось баба, з калиновим пучком замість обличчя, метляє забрудненим, широким рукавом перед моїм носом і тріскучим голосом пиляє скло.

— Та щоб оце з корита? Та щоб у панцину!.. Та сто чортів я вашій матері!..

— Хто це вам наплескав?

— Сама знаю! І не балакай, і не співай — шукай дурніших.

— Гражданин! Товариш! — тягнеться подертий бежовий рукав з полотняною підкладкою — а як же воно з немощними... з старими, вроді сказать.

— На мило!

— В утильсировину!

— Та тебе б час уже, куркульський патрет!

— Громадяне, закликаю до порядку!

— Годі, вже дванадцять років немає порядку!

— Ми не кози, щоб нас налігали созом!

— Анцихристи!

— Граждани!

— Які ми тобі граждани?

— Доки християнами були...

— Да!

— А тепер...

— Та що ти нам?

— Чоботи дай. Понаїжджають!.. Хто ти такий?

— Громадяне, товариші!

— Ти нагана скинь, а тоді будеш балакати.

— Нам сіять нада, земля не жде, а ви хазяйственні плани зриваєте своєю колективізацією.

— Заберіть землю.

— Кров, можна сказати, проливали — пробасила опецькувата постать з обличчям, мов кримський кавун.

— Хто це там кров лле? — схватився голова КНС—Чию? Товариші!..

Юрба стовпилась навколо столу. Один одного тисне... А звуки дикі, горлові... Колись, темними ночами, такі згуки над яворами, коли хлопцями ще, коли лікті голі, хащі в леваді густі, подерте обличчя і сірничком — черк. Тоді зривались граки, було галасливо і боязко.

... Ось баба з блаженським розумом у очах, розридалась і заголосила... у неї червоні обідочки навколо птичих очей.

Натовп галасує...

Крізь шибку з хати визирав дівча з розпатланим ясним волоссям, на руках у неї рожеве дитинча. Воно пухкенькими долонцями стукає в вікно... Тулиться обличчям до шибки: кирпиченький ніс розпливається на шклі. Воно невпопад плеще в долоні.

Архип сидить кінець стола і спокійно, ніби в обідню перерву на заводі, курить.

Так само спокійно на тину сидить другий «манах» з довгою лопатою бородою, спокійними і тупими очима та хлоп'ячим носом. Він до нудоти довго і безперервно луштить кабачки. Жовте лушпиння плутається в бороді, затримується, падає... Від нього ні слова. Він, здається, нічого спільного не має з цим сходом, а просто: дома не було на чому сісти—прийшов і сів на обалолах.

На призьбі сидить гурт середняків. Мовчки і важко, по-земляному думають.

Біля колодязя незаможник, дядько Карпо, ніби громом ворочає:

— Люди до нас з добрим словом, а ми... Братця, не з свого розуму кричите!

То знову швидкий і запальний голос Сеньки—легкого кіннотника. Не ходили обідать, не ходили вечерять, а зараз — біля години ночі.

Місяць прослав на квітчастому рядні промінне полотно білуватись.

— Слухай, Архипе...

— Та жс-с...

Це вже мене нервує. Що там за чортівиння? Здається ж нічого, крім сийва та колінчастої гілки. Я прислухаюся:

бубонить...

густий...

бас...

Так. Це там, за вікном.

Підвожусь на лікоть. Кров вистукує в скроні й кружляє голову. Мені здається, що ми відірвані від землі. Здається наша хата пнеться у цьому проклятому сийві, а Архип досліджує напрямом. І акаційова гілка з крутими вілами в колінцях так само відірвалась від стовбура, щоб ніколи не вертати назад, точнісінько так, як не повернеться й отой густий бас до свого власника, що, мабуть, приголомшений з такої несподіванки, лишився десь на земній кулі.

А бас бубонить...

А на місяці «брат брата на вилах підняв». Це не випадково зринає у мізку моему, бо рудий «манах» створив для цієї легенди ґрунт і обернув її в силу:

— Ото, прости господи, Каїн, а ото—вила, а на вилах Авель мучення разнії приймає, а нижче — казан. І от, коли казан наповниться крові, тоді страшний суд буде. Засурмить рать божеська і розверзуться небеса небесні, ну й могили, обратно, тоже. І буде це у етом, ілі же у будущім році. Повиснуть тереза божі і будуть важить гріхи людські. Так чого ж мені у СОЗ іти? Грішний я і без цього гріха. А тепер я лежу і вижу явлення: приходить бог-господь до мене странніком і каже: «А скільки озимої в тебе?» — Дві десятині, говорю, господи... — «Ну, хватить з тебе до суда» — говорить він. А тепер я сиджу й підраховую: озимина — наша, коня продам — ще прикуплю хліба, а там і правосудіє не за горами. Так чого ж я піду в той СОЗ? Гріха не бачив?

Місяць білий... ледве помітні плями рельєфу. І, здається, ось-ось з-поза нового з'явиться голова «манаха» і почне луштити кабачки.

— Та чорт його візьме, у чому справа?

— Шукай нагана і... ша. Йди сюди, за стіну — шепоче таємниче Харитон. — Кийсь чорт. Глухо балакає — нічого не доберу. На когось чекають.

Дивно... і він і я в білизні. У хаті світло... у сінях цвіркун, а тут пахощі васильків... і де їх дістала баба Ганна? Сидіти так до ранку? Наша хата край села, на горі. Обабіч яри. Назад, за півкілометра—село, а просто—степ...

— Тобі не холодно?

— Ні...

Хата розкуркуленого. Тут ніхто не живе, але все манаття залишилося. Обладнали для «прієжих» — додумалися де.

— А сіни заперті?

— Я перевіряв... — Харитон помовчав і знову зашепотів. — А знаєш, усе може бути. Хоч би й той, що пропав,—кудись запротрили. Хіба мало буває...—він ще раз припав до вікна вухом: тихо. Дістав піджака й почав

закурювати. Коли прикурював, то накинув його на голову, по долівці метнувся жовтий птах і зник. Харитон оперся на стіну, тягне цигарку, затуляючи вогонь долонями. Коли він затягається, я щоразу чую, як довго і тоненько у нього пищить у грудях.

.. Клацнула клямка. Харитон білою примарою зник у сінях. Хтось невідомий натиснув на двері і, переконавшись, що забори міцні, обережно опустив клямку.

— Що, засунуто? — прошепотіло друге.

— Засунуто. А «того» не видно?

— Не чуть.

— Почекаємо... — і кроки почали стихати в напрямку до клуні.

Дурнішого становище не може бути. Хто такий? Кого ждуть? Чого потрібно?

— Давай вийдемо?

— Не гарячкуй — зупиняє Харитон — вийдеш, коцнуть. Хай би в селі — інша справа, та й то... Треба сидіти. Вийти не штука, та чи назад повернешся. Треба розуміти, коли і що можна робити. В хаті не візьмуть, а будуть ламать двері — на горище тоді. Сідай і прислухайся... Горище, брат, випробуваний спосіб. В сінях темно. Я потрапив у павутиння обличчям, намацав купу прядива і зліг. Пахне сухим капустяним листям, напевне з горища. Волячими темпами посувається час. Тиша набуває дзвінкості. Дві безсонних ночі, — хочеться спати.

А було це на польськьому фронті. Приїхали ми в село, а там інші частини розмістилися. Сяк-так втиснулися й ми...

Харитон сидів, обнявши коліна. Його шепіт пророкував безконечність, але я покірливо приготувався слухати.

— Ну а тут прибігає один товариш, Танькою звали, і каже: «З кілометр від села хутір — гайда, хлопці». Зібрались і без дозволу командира рушили. Хутір такий як полагается. Спати лягли не голодні. Тільки не спиться мені, а не подаю виду — хроплю... Коли чую, встає мій хазяїн і пішов з хати. Мене наче що штовхнуло прислідити. Дивлюся, пішов вулицею; куди — невідомо. Та й — ніч же... Вернувся я і засунув двері. Так через годину, а може й більше — гуркотнява. До дверей, — заперті. Вони до вікон. Зирк — поляки. Сюди — туди, — відкрили вогонь. Відстрілюємося у вікна, а й не туди, що двері ламають, ось-ось упадуть. Що робить? Ми тоді на горище. Тільки я вихопив за собою драбину аж...

Від клуні хтось вибитим з рівновати басом крикнув:

— Стой!

Слідом за цим до яру, що праворуч, пролопотіло кілька пар ніг. Потім пролунали перекатами два постріли і знову стихло. Недалеко в кутку, забилась у павутинні муха, настирливо дзичить... До блювоти нудно. Мучить невідомість.

— Що ж будемо робити?

— Сиди і мовчи. Це, може бути, «машина», щоб вийшли. Нє, брат, звінняюсь... ми народ бувалий.

Сиділи. Мовчали. Слухали. Але даремно,—ніде не чуть. Тоді Харитонові захотілось курити. Я почав мстити постіль під вікнами на долівці: безпечніш. Галасували півні. Сон не йшов. Архип курить і глибоко затягається димом...

— Ну і що ж, коли ти драбину вихватив?

... Да, вихватив я, значить, драбину за собою,—впали двері. А ми з горища... навалили їх, як груш. Були б спалили, та на стрілянину прибігли з села червоноармійці. Ну й було ж від командира. Ми ж три полки стривожили.

— І всі живі?

— Як же? А Танька, той що з шрамом під оком. Розривною. А парень славний був. Було... Брат, мені не первина...

— А такого, правда, ще не було. По дурному якось...

Мовчимо... За якийсь час, Архип рівно і спокійно хропе. А мені не спиться. Білу муть ночі витискує синій і бадьорий світанок, підперезаний рожевою поворожкою. Десь протяжно мукає корова.

Вийшов у двір. Свіжий, холодний ранок засріблив сивиною рос трави. Темно-зелена озимина губить край свій у смаглявині ранкової далени стелу і важко лежать ріллі чорним докором: чому не засіяні?

Ліворуч, під соломою щось зашелестіло.

Дрімають, напівлежачи, дві постаті. Одна довга, закутана в блаженську дубльонку, а друга в кухайці, колись, певне, захисного кольору. Придивляюсь: Сенька—легкий кіннотчик.

— В чому справа?

Постать у дубльонці підняла козирьок подраного кашкета і я впізнав дядька Карпа. Він протер великим кулаком очі і підвівся.

— Ранувато, ви не по-городському...

— Чого це ви тут?

— Е, ви не чули. Тут ціла атака була, мов під Перемишлем.

— Чути то ми чули, а от...

— Чули? Ті ти біда? А ми ж хотіли, щоб і не побачити.

— Так то ви?

— А то ж хто? І ми, й не ми. Всіх було.

— Кої ж ви тут трясці товчетеся?—почав я сердитись.

— Покушення на вас робили, а ми довідалися, ну і!...—заторохтів Сенька.

— А моя жінка лежить, бізусловно, і каже—чує моє серце, що й чим не минути лиха. Щось трапиться. Подумав я і думаю: вже воно не дурно, я вам скажу, баби хоч і брехливі, ну не брешуть на вітер, щось та є там. Взяв двоховолку та до Семена. Зайшли до голови КНС і прийшли сюди. Провірили у вас забори біля дверей: тільки прийшов наш комнезамож, та трохи згодом двоє.

— А я голову відрубати даю, був «манах» і Бутурлін—от крізь землю провалюся—він!—гарячкував Сенька.

— Так чому ж ви нас не збудили?

— Ти ми, звиняйте, дивимось—уже спите, думаємо—стомлені, а сьогодні ж знову роботи тієї, на п'ятій громаді. Хай, думаємо, собі, одно діло знають, у тому ділі я нічого не помагаю, а тут, бізусловно, і без вас можна обійтись. Розділення праці—як ви говорили.

Я покликав Архипа. Він теж розгнівався:

— Я ще охорони ніколи не мав. Губернатором не був.

— Та я губернатора не охораняв би—замітив лукаво дядько Карпо.

— Ну не той... то гуртом... воно ж легше... може впіймали б.

— Хіба що так. Ну, тільки ж от хотілося, як краще.

В дядька Карпа воно й так вийшло не погано. Правда, не впіймали.

Ну, а сердитись тут нема чого. І він вирішив, що тут представникам «полагається»... по формі...

— Жаль, що не спіймали гадів,—ударив він Сеньку по плечі,—бізусловно, жаль...

Його довга постать, тільки до колін прикрита дубльонкою, що не добереш, де у неї спід, а де «лице»—нема вовни ні там, ні там. Він закидає на плече рушницю, вкручену дротом, з мотузком замість реміння, поправляє зламаного козирка і на хвилину замислюється...

В ярах гойдався туман... Вітер волоками ловив вогкість низин.

— Ну, пошли, Сенька. Вроді, розподіл праці получився, помітаєш ти таку вещь?—а на рижому вусові почепилось дві невеличких соломинки, і танцюють...

КОЖНА БІБЛІОТЕКА ПОВИННА СТАТИ ОПОРНИМ
ПУНКТОМ ПРИЗОВУ РОБІТНИКІВ УДАРНИКІВ ДО
ЛІТЕРАТУРИ, ОРГАНІЗАЦІЇ РОБІТНИЧИХ ЧИТАЧІВ
І КРИТИКІВ.

ЛИСТИ ДО ПОЕТА

— „Какую скорость жизнь берет“...

С. Кирсанов

ЛИСТ ПЕРШИЙ:

Олесь, залиш нарешті... Знову товчеш ти свої поетичні води в ступі.
Ну, що з цих тонких емоцій й тендітного мережива слів, коли життя, як тайфун, як паровоз!

Я не розумію цих надлюдських переживань, що їх може дати лише пусте звучання рим.

Де зміст?

Де хвилюючі звуки буднів? Даремно шукаю я цього в твоїх поезіях.
Не сердся, знаю—поети сильно ображаються...

А я б написав за найкращу поезію життя:—за боротьбу й апотеоз її—перемогу.

Та не це мене зараз турбує.

.... Я думаю за Японію. Здивуєшся? Так, я три дні неугавно думаю за далеку, маленьку Японію.

—У моєї країни транспорт—напружено-болючий нерв, натягнена до краю струна. У моєї країни нестача вагонів і паровозів. В державі Рад мільйони пожирає жадна пастка—нераціоналізований, відсталий транспорт.

А маленька Японія—має кращі в світі залізниці, а далека, острівна Японія—не знає, що таке порушення графіків. У нас їх порушують, як регламент на засіданнях.

Ти розумієш—5000 паровозів, п'ять тисяч могутніх вожаків нечисленних валок вагонів ми одержали б, коли б ремонтували наші паровози так, як це робить Японія. Швидко й гарно.

— 6 день і капітальний ремонт.

А наші ремонтні заводи десятки день (який жах!) тримають паровоз.

Наче суха губка всмоктує наш паровоз утричі більше трудових людських годин, а його рвучкий розбіг на безкраїх рейках коштує на кілька разів дорожче.

Мій мозок довбає одна уперта думка: чому так? Чому далека Японія, що розквітла соками хижої експлуатації, мусить пишатися своїми залізницями?

А ми ні! Ми ходимо навколо його навшпиньках: він хоріє наш транспорт.

Паровози. Вагони. Японські вимірники, методи ремонту...

В цьому колі я уперто шукаю край.

Чекай... напишу!

ЛИСТ ДРУГИЙ.

Олесь! Чудово. Надпрекрасно. Незвичайна подія: оце сидю, читаю поезію... Ні. Які там, чорт забирай, поезії. Статті про ремонт паровозів на Муромському.

Муромський показовий.

Паровозо-ремонтний!

... Вони приїхали, японські інженери, спеціалісти. Вони з гонором посміхаються від нашої роботи, від заводу. Там, у них, він не показовий...

І от, я бачу, як зціпивши зуби наші ж хлопці—комунари, ударники вчаться в них, вчаться давати країні паровози швидко, дешево.

І більше паровозів,

і скоріше.

Ти уявляєш собі, яка це велика перемога! Ще недавно—60 день, два ударних місяці, $\frac{1}{30}$ п'ятирічки, бездіяльний стояв паровоз у ремонті.

І от навчилися давати за 11 день. А потім сміливий стрибок: Муромці ж більшовики. Вони боролися, як червоні наші партизани в тилу ворогів. Уперто першують, вражають гострими уколами із різних кінців і раптом знищувальний удар.

Одне слово, муромці випустили за $5\frac{1}{2}$ день паровоза з капітального ремонту.

За $5\frac{1}{2}$ день!!.

Олесь! Останнього півроку я не читав цікавішого роману, як блискуча сторінка в «Гудку» про цей незвичайний ремонт.

Япанія—6 день.

Муром— $5\frac{1}{2}$.

— Але це ж один,—закопиривши губу, пхикнеш ти. Адже так?

— Романтику мій... Будуть тисячі.

Годі, не можу далі писати.

Все, що знайдеш: книжки, журнали, газети про паровози—шли мені. Тільки про паровози...

І більше нічого.

Бувай.

Комсомольське привітання.

ЛИСТ ТРЕТІЙ:

Ти сердися, Олесю, значить ти неправий. Ну, не писав, подумаєш, велика справа.

Та невже два місяці?

Зате, діла! Ти тільки послухай, вдумайся.

Наш завод...

Зачекай. Все з початку. Вдарили по інших проривах, полетів десь директор і заварилася по-новому робота. Новий директор хлопець «що нада»,

і сивий уже. Любить паровоз він, знає його парову душу, його залізний організм.

Почали.

Здіймання було вперте, настирливе. А коли підраховали серпневі колонки цифр, остання цифра засяяла, мов електрична лампа тисячі свіч.

Тридцять день простою в капітальному ремонті, одинадцять у середньому.

Весною було 30, було й 40...

І тоді підвівся наш старик, рукою показав на мапі край материка:

— Ось вона Японія... Ще далеко.

Японія ж мусить бути в нас!

Цю звістку зустріли схвильованим гудінням. І за, і проти.

— Як? Самі... без японських інженерів?

— Ну, що ж—самі справимося.

— 5 день?

— Уже ж за 11 випускаємо.

— Коротше: за п'ять день випустити з капітального паровоз 4136 серія ОВ. Кома. Своїми силами. Крапка. Ясно?

Росте напруженість робітництва. Інженери, майстри, техніки готуються. Графіки, пляни, ув'язка між цехами.

Точний облік часу, робіт, сил.

Нові технічні заходи, раціоналізація,

Ущільнення, рівнобіжність ремонту.

Все, що є японські методи. Я-па-ні-за-ці-я.

Директор не ходить, літає. Я знаю, що він думає:

— Розбіг? Є.

Дисципліна? Її незламна воля робітнича зробила залізною.

— Ударність? За це блискучо рапортують бригади й увесь завод: перестрибнули річну програму і 22 паровози понад цією програмою—в його уяві вже гарцюють, як баскі коні на залізних путях.

Ось він прибув. Виснажений, хворий—ось він прибув на буксирі паровоз № 4136 серія ОВ. Завтра рівно о 7-й він стане до ремонту.

Старі не вірять, а я сміюсь. Я від радості сміюсь. Я веселий од того, що вже перемога. Вже в тому перемога, що так сміливо ми поставили собі задачу: 5 день і паровоз.

Хіба не так,—Олесь?

Ну, жди. Ще напишу.

ЛИСТ ЧЕТВЕРТИЙ.

Розповім тобі трохи, Олесь, як працювали цих днів.

Коли останні зойки третього гудка стихли, їм відповів дикий гуркіт котельної, вереск із електрозварки, важке гупання парових багатотонних молотів.

7 годин.

Ударна зборного цеху кинулася на паровоз... І з годинником поруч стоїть хтось із бюро раціоналізації. Швидко бігає оливець, занотовує темпів ударний крок.

Такої роботи збірний цех ще не бачив.

Не звикати розбирати паровози. Але, пробачте, за 4 години! Жодної хвилини більше: так розібрали муромці.

Лютують бригадники біля паровозу. Ну от розбирали й учора, позавчора. День на розборку, а другого, третього дня тягнуть зі зборного деталі в цехи.

А тут із рук виривають частини паровозу й швидче, швидче в роботу.

Дивиться інженер на графік, дивиться майстер.

— Що таке?

— Годинник попсовано?

Ні. Значить кінчили розборку за 3 години 40 хвилин.

Ось була картина: 3 год. 40 хвил. і замість паровозу... чисте місце.

— Під мітьолочку,—сміються, спитнілі, раді.

В їдальню йшли урочисто й налиті повагою до самих себе. А цехам листала звістка: паровоза вже розібрано.

— Чи ти не виспався?...

— А бригада реготала й бригадники... їли по два обіди: герої ж.

Ну, Олесь: це-ж тільки початок.

Немає часу розповісти тобі широко, повно.

Чекай.

А покищо кінець.

ЛИСТ П'ЯТИЙ.

Майстер депо ходить злий по заводу, майстер депо дуже радий.

Він з заводу радіє, він на депо злий.

— Хіба то в нас ударники...

І дивиться старий майстер на кістяк паровозу.

— Я б не повірив, та на власні очі бачив. Це просто чудо. Я не встигав углядіти за всім.

— Робота!

**

Ще ніколи так не працювали цехи. Майстрі, бригадири хвилюються:

— Бути в спискові переможців.

— А чи впаде пляма: відстали, затримали.

Цією ж думкою стурбований іде Сашко—автогенник ще раз помацати кожеш гвинтик, кожну крапку, де торкалися руки його бригади. Ні на кого сьогодні він покластися не може. Сам перевіряє, сам свердлить пильним поглядом... Бути не може дефекту. Це ж провал бригади, це ж сором на весь завод, це ж злочин перед ним — сином темпів ударних — паровозов 4136 ОБ...

Третьої ночі безсонної ходить інженер: його думки, його сконцентрована воля—б'ють у одну точку...

**
*

Загремів зборний цех. Скиглять підйомні крани. У спритних руках робітників щохвилини росте паровоз.

Росте, росте.

Ось він—фінал: блискучий мов ракета, дужий мов вибух: ми, Олесь, за 31½ дні випустили паровоза з капітального ремонту.

Справжнісінький, блискучий, сильний. Цієї ночі пішов і я після роботи до паровозу. Наші пекучі суперечки з Сашком—автогенником не міг заглушити й пневматичний молот, що люто впивався в розпалені заклепки.

Це була ніч, освітлена ентузіазмом.

А ранок уже вітав гудок паровозу. Він уже міг кричати, наш паровоз, він, що в йому кипіла ударна сила, м'язи, і сміх наших бригадирів.

Вони веселі, хлопці. О, вони позичать і бадьорости, кому нестача.

А той ранок був особливий, незабутній ранок. Паровоз був готовий.

... Того ж дня відрядили його в путь. Дротями понеслися іскри звідси—про нову перемогу: слухайте: 4136 ОВ—більшовицький ремонт.

Тепер над заводом вітер ластить новий прапор. Це нагорода, це одвоєований перехідний.

А Сашко одержав премію й подяку. Сміється Сашко. Вдоволені посмішка грає на обличчях і ще 171 кращих ударників, що теж пишаються нагородою.

— Япанія, зрозуміло, далеко.

— Але Япанія мусить бути тут.

**
*

Я люблю, Олесю, стояти на рейках і дивитися в лице паровозу, що бере скажений розбіг і ось-ось рознесе, розчавить... Мчить він і гуркотом погрозово грає:

— Ей, дорогу.

— Я везу бавовну—роз-ступись...

— Вугілля, вугілля домнам.

— Хліб пролетарям!

— Трактор ланам.

Ось він виростає, наближаючись. Виростає, виростає.

І ти, з повагою даєш йому путь.

Я люблю паровоз, як життя, як боротьбу. І коли б я був поетом, я всю силу своїх слів, мов каскади водоспаду, вилив би в одне річище.

Та я не поет, я лише чернороб трудових буднів, а ти пишеш про чуже, про далеке.

От писани за 4136. Бригада буде дуже рада. А то приїзди на завод, сам побачиш... Ждемо.

„МОЛОДНЯК“—ЗА ПРОМФІНПЛЯН

ПАВЛО УСЕНКО

ГАСЛА*)

Юнацький порив—
на прорив.

Розставляйте людей на постах.
Кращих в забої, кращих до шахт.
На чорні пласти—бойові одиниці
із криці!

Слухай тривогу,
Тривога не гасне,
Бо зорі гаснуть на шахтах Донбасних!

За вугіль
За вугіль,
За вугіль рушай,
За врубову машину, ударники шахти!

Ударом наскрізних бригад—
Юнгштурм шахт!

Тривога вугільна, не стихає, не змовкне,
Бо кожна гукає вагранка і домна,
Кожен гукає йдучи паровоз:
В донбаських глибинах забурено кокс.
І кожна ділянка, і кожна дорога
Гукають: Тривога! Тривога! Тривога!

Щоб заводи вели радянський край,
Кожен вибійник—плян свій знай!

Ми шахти озброїм в машини залізні,
Коммольці, до зброї беріть механізми.

*) Цими гаслами було оздоблено вулиці м. Сталіна, трамвайні вагони, кіно, ідеальні поштові конверти та було використано в газеті „Молодий Робітник“.

А. КЛОЧЧЯ

НАКАЗА ВИКОНАНО

(Інспенізовні зарисовки)

ПРОЛОГ

Тло (задник) сцени—екран. На екрані—кадри з кінотижня, будівництво в різних частинах СРСР. На цих кадрах напливом портрет Сталіна.

В лівому кутку сцени вогняні літери запалюються одна по одній. «Відозва ЦК ВКП(б)».

Голос: «Робітнику, гука тебе на фронт індустрії, до бою, наказ ЦК ВКП(б)».

КАРТИНА I

«НА ШИПЦІ—СПОКІЙ».

Кімната завкому. Столи, по при стіни—стільці. Портрет вождя. Об'ява: «культксм», «голова легкої кінноти» тощо. На заднику величезна діаграма праці заводу. На діаграмі по всіх ділянках жирна цифра 100. На почесному місці прапор ударника ОРПС.

В кімнаті ранковий спокій. По кімнаті ходять, за столами сидять, уткнувшись в папери, члени завкому. На одному з столів вирізує літери з жовтого паперу художник і наспівує «частушки» про Соробкооп.

Секретар завкому. Але ж і спека стоїть, хай їй хрін. Граждане, чи не можна було б проїхатися на човнику? Все одно даремно стоять. Ех, і хороше!

Культком (підводячи голову від паперів). Да, апетитне діло. Скупатися не вредно було б, а зовсім навпаки. Пісок за містом, що твій Крим—сухий такий, аж рипить. (До художника). Зроби пляката на тему: «сонце, повітря й вода—пролетарське життя».

Художник. Тут мені про Донбас треба писати, а скільки тобі?

Культком. По всіх цехах, штук дванадцять.

Член завкому (біля діаграми). Превосходно. Чудово, можна сказати. Нема чого й турбуватися. Червона дошка нам забезпечена. Кругом—сто. (До художника). Ти таке добре зробив, одне слово—художник: на зеленому тлі чорне СТО—добре вирізблюється.

Секретар завкому. Е, це щось від лукавого. От на зеленій траві зараз полежати. Гада сьогодні після роботи моторкою донизу. Як, щодо цього заперечень немає? (розстібає сорочку). Геть спаритися можна.

(Чути гудок. Обідня перерва. Завком помалу наповнюється робітниками).

Робкор. І де вони в дідька лисого щезли? Редакція називається. Що я—замки прихожу цілувати? Нікому дописа здати.

Культком. У редакції сьогодні вихідний день.

Робітник. Де кооператкомісія? (До другого). Ну й холера їх за-
бери, в чому я буду ходити! (показує йому подертого черевики). Раз тало-
ни, так давай талони. Дожилися—мать його заногу.

Голос. Товариші! Засідання виробничої бригади в кімнаті парт-
осередку.

Секретар завкому. Не Покотило, ти ж пойми, це нас не об-
ходить. От візьми єдиноначаліє. Так ти завцеху й кажи, що деталів не-
має. Не в своє діло не лізь. На дрібниці не зважай.

Покотило. Слухай, Федю, брось. Не на того наскочив. Воно ніби
дрібниці, а гляди—зірвали програму.

Секретар завкому. Я так і знав. Чудак ти їй-богу. Кругом-бі-
гом сто відсотків, а він... То на тебе спека впливає.

Покотило. Я знов своєї співатиму. У нас у зборочному немає де-
талів. Скоро станемо. Що ти тоді заспіваш?

Робітник (таки вловив голову кооператкомісії). Так ти мені тало-
на даси? Тобі я кажу, чи ні? (показує черевики). Я ж у тебе одіяла не
прошу, а черевиків. Босий ходитиму?

Голова коопкомісії (спокійний, флегматичний дядя). Прий-
дуть талони—дам. А зараз, де я тобі візьму, ізделаю чи що? Заяву обо-
в'язково на це напиши—без заяви не можна.

Робітник. Ти мені баки не забивай. Заяву я на ноги не взую.

Голова коопкомісії. Та відчипися ти від мене. На ваш цех да-
мо, а там у цехуповноваженого й питай.

І драмгуртківець (до культкома). Нажми на нашого керівни-
ка. Врятуй наші душеньки. Умучив проклятий. Всі п'єси, як не про завод,
то про громадянську війну. А хоч би тобі одну про коханнячко, соловей-
ків поставив...

2 драмгуртківець (перебиває). Або української про козаків із
випивкою, гопачком, так ні—дай завод. Ще він мені не набрид!

Культком. Е, хлопці, не туди гнете, а ще комсомольці. Кому ж
як не нам, про завод ставити! Це ж наше, сьогоднішнє. І робітник зро-
зуміє га прийде до клябу. А то про горілку, соловейків завели. Краще
працюйте. Оце і все.

Входить зам. редактора. (До культкома). Боря, що ти там на-
говорив, що редакція вихідна. Я ж газету верстав цілу ніч. А тепер
з плянового відділу з матеріялами. (Голос: де той редактор! Редак-
тор вибіг). Робітники помалу розходяться, залишаються лише члени
завкому. Художник, пообідавши, колує в зубах...

Комсомолка з Д. О. Я ж тобі казала, щоб ти чотири плякати
про мобілізацію на Донбас зробив! Сатано ти чортова, чи витягну я з те-
бе слово?

Художник. Робимо й зробимо. Чого б я ото журилася! Свята істина—не поспішай. Зараз нагальніша справа є. Фізкультуру пропагуємо. Бачиш (показує на написаний плякат: «сонце, повітря, вода». Ристься в теках). Дай текст, твій посіявся десь...

Комсомолка. Під мальчика тебе за це діло. Я ж з культкомом говорила. Санкцію маю. Чого тобі іще. Запиши мені знову текст га дивн вагуби. Пиши: «Ми до шахти йдемо, щоб мала країна металь» (виходить).

Секретар завкому. Засідань сьогодні, за шкалою, немає. Ну й остобісіли вони. (До культкома). Ти вивісив об'яву про полювання? Пробач, голова так забита, сам же читав на дошці в заводі, що до Печок поїдемо. (До художника). Ти таки Жорж мастак: об'яву роздраконив, що кинув би все, за рушницю і в Печки (входить голова завкому).

Голова завкому. Значить, по случаю жару—відпускний настрій. Сонце смалить так, як оце ми зараз дирекцію на бюрі партколективу підсмажували. Що з цими пляновими органами робити? Ще й досі не знають, чи виконали ми за серпень промфінпляна? Просто аж пінишся від власти (стомлений сідає). Чув, що на полювання збираєтеся. Хороше діло. Тільки от що я вам скажу, як би нам за полюваннями та роботи не прогавити. Я так думаю, що нам треба усілякі відпускні настрої похерити... Серйозніше до роботи взятися. По-бойовому повернути все, бо щось мене виконання за серпень непокоїть.

Член завкому (листає папери). Да, ти правий, щось із виконанням серпневого пляну не туди...

Секретар завкому. Ото ще, Покотило другий знайшовся. Все гаразд. Промфінплян виконуємо на сто. Ударництво поглиблюємо й поширюємо підготовку до нового господарського року, ув'язуємо й погоджуємо. Культроботу проробляємо й розгортаємо. Не розумію вас усіх.

(Вбігає редактор, в руках папери).

Редактор. Товариші. Зі зводки плянових відділів промфінпляна за серпень виконано на... 51.

(Німа сцена застиглої паніки).

Редактор—511

Тривожний гудок. На місці прапора ударника біла пляма. Художник спішно малює плякети, зміст якого диктує культком:

«РОБІТНИКИ НА ШТУРМ ПРОРИВУ».

КАРТИНА II

«ПЛЯНОВИЙ ВІДДІЛ»

Машиністи, кресельники. Гло—креслення. За столами в інженерів—порожньо. Машиністки цокують на машинках. Кресельники креслять. Входять секретар заводського партколективу й голова завкому. Секр. партколективу. Пізенько наші інженери приходять.

1. Кресельник. Товариш Гришин уже в цехах.

Голова завкому. Михайлова ще не було?

Друкарка. Ні. Він ще з командировки не повернувся.

Секретар партколективу (сідає на краєчок столу, що стоїть у правому кутку авансцени). Отже, Павле, у нас на заводі ганебний прорив. А наш техдиректор роз'їжджає собі по командировках. Нічого сказати—відданий спец. Я продивився його роботу. По текстилію програма через нього мабуть зірветься. Де ж (з гіркою іронією) йому з дрібницями возитися. У нього справи важливіші. За останні 90 день—51 проїдив. Навіть чим пахне завод і то не нюхав.

Голова завкому. Шкурник, вуж болотяний. Йому тільки гроші.

Секретар партколективу. Треба зняти проти таких спеців обурення мас. Прорив ми повинні ліквідувати. Ти розкачай свій завком, а то він у тебе по-лігньому настроєний. Стати на чолі ентузіазму, ударних бригад, повести їх на штурм прориву. І розшибися в блин, а під нашим партійним керівництвом ми промфінплян до 25 виконаємо.

Голова завкому. Важкувато буде, але можна. Треба рішуче здійснити всі постанови пленуму паркома.

Секретар. Отак на чекання й час гаш. Діло ж стоїть. Пішли, Павле.

Голова завкому. Передайте Михайлову, як приїде, що ми ще зайдемо (виходять).

Працюють друкарки, кресельники. Інколи зв'язки з цехів. Їм відповідають стереотипне «немає».

Входить Шубін (елегантно одягнений інженір-пляновик), вітається загальним уклоном, сідає за стіл. До нього підходить друкарка.

Друкарка. Семене Павловичу і в «Червонопрапорнику» вже пропечатали й зав. цехом спокою не дає...

Шубін. А стисліше ви не можете?

Друкарка (випалює). В інструментальному й досі ніякого пляну немає.

Шубін. Знаю (розводить руками). Але це справа не моя. Я не маю наказу від Михайлова (дістає ножика й починає іляндувати ніті). Далі.

Друкарка. Всі цехи скаржаться на безпляновість, несвоєчасну приставку потрібних деталей. Заявляють, що дають те, що не треба, а чого треба—того немає.

Шубін. Слухайте. Ви сьогодні не в настрої. Що ви взялися мучити мене дрібницями, адже це звичайне явище. Не розумію, так можна і настрій зіпсувати (входить Михайлів з валізою в руках).

Шубін. А-а... вітаю, вітаю (ручкаються).

Михайлів (сідає за стіл). П'ятирічку будемо, колег? Ви, бідні, аж схудали. Вам треба лікуватися.

Шубін. Куди нам, скромним працівникам. Знаєте, особливо зараз. Важкувато. Та проте годі про цю життєву прозу. Краще розкажіть, як вам їздилося.

Михайлів. Я оце на півдні був, дай, думаю, зазирну до Криму. Ви ще цього року не були там? Ви знаєте, я там біля моря почував себе поетом. Ці хвили, баранчики на них. Пляж, ви уявляєте собі—майже аб-

солютний спокій і флірт... Прекрасне все, ажурне. Хмари, що зачепилися за зубчасті виступи Ай-Петрі... Це ж чудово!..

(Входить Гришін у замасляній шкірянці).

Гришін. Степане Павловичу. Це неможливо. Ваш пляновий відділ нічого не робить. Ви маринуете робітничі пропозиції. Це по меншій мірі нехлюйство *(з запалом)*. Треба вам піти по цехах. Ви побачили б запал робітництва. Тисячу раз правдиве прислів'я, що немає поганих салдатів, а є погані командири. Тільки дайте своєчасно плян, пляновість у роботі, й від прориву мокре місце залишиться. А головне—ентузіязм ударників. Та з такими людьми Архімед сміливо перевернув би всесвіт. Степане Павловичу, невже у вас немає творчого пориву? Ех, і хороше ж працювати у нашій республіці! *(Підчас цього монологу Степан Павлович сідає на своє місце. Михайлов незадоволено зиркає).*

Михайлов. Товаришу Гришін. Всі знають вашу відданість робітничій класі, чи не можна було б без мелодеклямації? *(Гришін ніяковіє. Входять секретар партколективу й голова завкому).*

Секретар парт. колект. Нарешті я можу бачити вас товаришу Михайлов.

Михайлів. Знаєте, виробничі процеси... Треба вивчити досвід інших...

Голова завкому. Це все добре. А чому на нашому заводі 51 виконання промфінплану?

Михайлів. І варто через це хвилюватися. Знайдіть мені завод, де б не було проривів. Знаєте—об'єктивні умови.

Секретар партколективу. І текстиль—теж об'єктивні причини?

Михайлів. Ну, звичайно.

Голова завкому. Що ж, ви вжили якихось заходів, щоб ліквідувати ці «об'єктивні», в лапках, причини?

Михайлів. А як же, я їздив...

Секретар партколективу. Ви все їздили. В плянуванні хаос ніхто толку не добере, а ви їздили. Програма першого кварталу де? Ах, ви їздили. То чи не зробите ви нам ласки, коли виїдете до чортової мамі з заводу. Сьогодні ж про це поставимо питання.

Гришін *(до секретаря)*. Я маю чимало пропозицій щодо поліпшення роботи інженерно-технічних сил. І перше з них—самообілізація на ліквідацію прориву. Я перший їду.

КАРТИНА III

«ТРИВОГА В ЦЕХАХ».

Зборочний цех. З правого боку в глибині сцени сидить за столом зав. цехом. У лівому боці в глибині портрет Леніна. Червоний куток. На авансцені дві групи робітників. Перша: млинарські варстати; друга: текстильні машини. Йде зборка.

Перша група.

Майстер. Піди до комори, випиши деталів № 185.

Робітник (майстерові). Хіба вже в нас немає?

Майстер. Усі вже в діло пішли. На те ж ми й ударники.

Другий робітник. Оце ще лихо, крива хоч ти гопки скачи—не влазить...

Робітник. А ти помасти, може пройде.

Завцеху (підходить до них). Як діла? Робимо?

Майстер. Скоро гуляти будемо. Ще на час роботи, а деталів не передбачається.

Завцеху. Як?

Майстер. А так. Дуже просто. Механічний ще й досі деталів не здав до комори.

Робітник з другої групи. Іване Степановичу, куди ці вали годяться? Де в контрольній очі були?

Завцеху (підходячи до другої групи). В чім річ?

Робітник (показує на деталь). Бачите, тут раковина недобре зароблена. Тут він міліметрів на два більший, спилувати треба. (Повертається до першої групи робітник, що ходив за деталями. В першій групі ріх, голоси):

I. Зашабашали.

II. Стій і посвистуй.

III. І які ми тоді вдарники!

IV. Деталі вихідний день заїмелі.

Зав. (біля другої групи дивиться деталі). Цей брак пускати в діло не можна.

Бригадир. А що ж тоді накажете робити? Чимало їх таких є. Сідай хлопці, закурой, може що придумаємо.

Завцеху. Я зараз усе налагоджу (дзвонить телефоном). Дайте транспортний. Чому й досі не перевели до комори деталів текстилю й млинів? Чому? Немає? Не готові? Що? Гаразд! Дайте механічний! Механічний? Ви вчора повинні були здати нам деталі! Що «Ленкузня»? Безобразіє! В нас простой. Я пишу рапорта. Нічого не розумію. (Машини стоять не зібрані. Знервовані робітники блукають по сцені. Той курить, той сидить, насвистує. Кожен рух виявляє роздратованість, незадоволеність).

I робітник. Як я подивлюся, то воно так виходить, що кругом біда. Скільки заводів я за два роки не змінив, нічого не виходить. Подамся й тепер шукати кращого.

II робітник. Воно то ніби й так, а на ділі зовсім інші факти. От ми—ударна бригада, а виходить, щось не те. Прорив хлопці от-що.

III робітник. А я й собі слово кину. Ми вдарниками зветомся. Знизили роздінку—раз, збільшили виробку—два. І тут—на тобі. Значить, десь гайка в машині розкрутилася. Ключем її підкрути й знову пішло, тільки давай, давай, не затримуй.

Секретар цехпарткому. Вірно Льоню кажеш: десь ударництво ослабло, соцзмагання шлаком узялося. Але ми цей шлак—на смітник. Знаєш, що партія каже? Невже качньом! Не виконаємо партійних наказів! Та я цьому вжисть не повірю!

III робітник. Ми його ще саме слово ударництвом та змаганням, як довбанемо, тільки порох зистанеться і самим нажатися. Раз ударники, то по вдарному, щоб аж гай шумів.

I робітник. Хто й зна мо' й так (мовчанка, кожен думає).

Друга група.

I робітник. Знаєш отам напроти... є підвальчик. Спиртяга такий, що аж... (задоволений).

II робітник. Завтра можна й на роботу не вийти... Опридільонно деталей не буде, а про спиртягу ти того. Зайдемо сьогодні (до них підходить III).

III робітник (перші два підчас його розмови піддакують співчутливо). Отак роби. Я як проклятий гнав, аби заробити. Там у мене хатинка валиться, грошей треба. А тепер що? Колгосп помилює? Хоч лягай і помирай. Заробиш. I так на червоних жирах держуть, а вдарники ще норму гонять. Мені роботу дайош, а за завод директора хай турбуються. Про мене ж—пропади він пропадом, цей самий завод, аби гроші платили.

Третя група.

Вдарники, комсомольці, партійці.

Комсомолець. От тобі не даром у редакції галасували—прорив: факт на лице. А Михайлів їзде собі на здоров'ячко.

Партієць. Уже й з заводу наладили. Тільки славушка пішла.

Ударник. Треба весь цех оголосити ударним.

Секретар партколективу. Це правильно, але треба викликати інші цехи на змагання. Треба виконати директиву заводського парткому, що плян мусить бути виконаний 28 вересня.

Ударник. А справді—на змагання їх, хай деталі гонять.

Комсомолець. Товариші! Увага! Товариші!

Партієць. Недохватка деталей, товариші,—провина механічного цеху. Викличемо їх на змагання.

Ударник. Жодного прогула, жодного запізнення. Ех, розмахнемося і вдаримо.

Комсомолець. Товариші, є пропозиція викликати на змагання цехи. Я прохоную до механічного додати деревообробний і кузню. Проти немає? (в масі чути голоси: I. Дайош. II. Сьогодні ж їм плякати повісити).

Секретар парткомітету. Компартія веде нас уперед, до нових перемог, організуємо ж і ми імені КП(б)У нові ударні бригади п'ятирічк. Хто перший?

Робітник. Я. Завод засипається, а я двадцять років йому віддав. Ударимо ж вдарами ударних бригад. Наказ партії виконаємо.

КАРИНА IV

«КОЖНИЙ ПО-СВОЄМУ»

ЕПІЗОД I. ЕРШИЙ

На лівому боці сцени постать коваля. З кожним ударом стрілка, що показує підвищення виконання, стрибає вгору до 90. Правий бік сцени освітлено. Кімната. Три робітники. Один дорослий, два молрких.

Дорослий. Так то дітки мої. Воно, коли, приміром, сказати—от ми сьогодні прогуляли. А скажіть-но мені, чому, приміром, я п'ю?

Молодий робітник перший (грає на гітарі й підтягує: «Гітара мілая звені і пой, сыграй циганка что нібудь такое»).

Другий молодий робітник. Брось, дядя Ваня, трепаться, знаємо, що як почнеш буровити, жисті нету, сала немає, воно й справді так, а ти пий і нікаких гвоздей.

Перший. «Как по вінтику, по кірпічику розтащили ми ефот завод».

Старий робітник. Як по-правді сказати, воно ніби-то й не хороше, що ми оце п'ємо, а на заводі вроді як би прорив, та проте, коли вже так подивитися, то й виходить—роботи вроді в нас немає.

Другий. Ти, як наш секретар, у обідню перерву бубніш. Дура ти, робота не вовк, на заводі завжди стане.

Старий. Так це я дура, молокосос ти нещасний, я, кажу, дура, стерво ти некваліфіковане?

Перший. «Как по вінтику, по кірпічику розтащили ми ефот завод».

Другий. Та ти не кидайся. Кваліфікація, а не разом старе барахло п'ємо. Ну й пий поки, а завтра похмілимося. Правда Стьопка.

Перший. Ех, іду я—вулиця, а на вулиці... говорять прорив, ну, й мать його так, надриватися буду! На всіх не на робишся. Да, так я і говорю: даєш мені нову кваліфікацію—з пляшки корок вибивать.

Старий робітник. Як я малий був, так лафа була, майстра підморгоричиш і диви—хорошу роботу дасть. І заробиш, і вип'єш, а тепер прориви тобі всякі, прогули, ну й жисть. (П'ють. Коваль б'є молотом).

ЕПІЗОД II.

На фоні годинник. Праворуч працює токар—обточує шток. Ліворуч контора цеху.

Завцехом. Чого вам треба, хлопці?

І робітник. Прийшли заявити, що на зміну не виходимо.

ІІ робітник. Доволі, наробилися.

Завцехом. Як десять день поробили та й навтьоки.

І робітник (з фалшивим патосом). Ваш завод нікудишний, а крайні потрібні такі, як ми...

ІІ робітник. Кваліфіковані фрезеровщики.

І робітник. Плювати ми хотіли на ваші станки—диряві калоші це, а не станки.

Завцехом. Гаразд. Виходьте на роботу. Я накажу майстрові поставити вас на інші станки.

ІІ робітник. А ми все ж на роботу не підемо.

І робітник. Воно, знаєте, зараз недохватка, ми краще на інший завод перекинемось.

Завцеху. Товариші, ви ж знаєте, що у нас на заводі прорив, кожна хвилина й кожний робітник на облікові, республіка вимагає машин, а ви ваньку валяете.

І робітник. Ну, що ж, як ви просите, то ми можемо й залишитися. Тільки...

ІІ робітник. Дайте нам квартиру біля заводу.

Завцеху. І вам не сором. Весь завод у напруженні ліквідує прорив, всі робітники, забули про все—атака прориву, а ви тільки про себе дбаєте.

І робітник. Не хочете, як хочете.

ІІ робітник. Пишіть рошот.

Завцеху (нервуючись). Ви цим зірвете роботу зборочного. Ваші деталі потрібні до зарізу.

І робітник. Дасте квартиру, підемо.

ІІ робітник. Що ви думаєте, може міліціонера по нас пошлете на роботу гнати? Не виїде!

І робітник. Без квартири й робити не охота. Ляжемо собі вдома й будемо в стелю плювати. Все одно нічого не зробите.

Завцеху (дзвонить телефоном). Заводоуправа... Мені негайно потрібна квартира. Що? Немає? Тоді я гублю двох робітників (робітники переморжуються) і буде затримка. Зірветься плян. Завтра... (вішає рурку). Завтра біля самого заводу одержите квартиру.

І робітник. Воно то так та не все... Авансу б нам.

Завцеху. Випишіть 50 карбованців.

ІІ робітник. Ну, добре, ви ідете нам на зустріч і ми зробимо вам милість. Так і бути. Стюпа—залишимося.

І робітник. Да, більше місяця ми ніде не були. Отож давайте за-
контрактуємося на... місяць.

Завцеху (нервово). Це ще що?

І робітник. Як ми тоїсть, кваліфіковані, любий завод візьме. На місяць допоможемо вам.

Завцеху. Гаразд. Підпишемо.

ІІ робітник. А потім ми завтра на роботу не вийдемо, бо переїздити будемо. Замочити нада.

І робітник. На все добре.

Завцеху (до робітника, що точив деталь). Товаришу Луковий, ця деталь конче потрібна на завтра.

Луковий. Душа з мене вон—зроблю. Я цій сволоті покажу, як треба робити.

(Годинник показує 24 години його роботи).

ЕПІЗОД III.

Біля варстату висить об'ява: «Бригадо Опанасенка, від тебе залежить своєчасний випуск млинарських варстатів».

Опанасенко. Не качнуть би нам.

I майстер. Не бійсь, не видамо.

II майстер. Сьогодні вдвічі дамо.

Опанасенко (нарізує). Хоч лопни, а треба. Наддай братці. (Бригада працює повною ходюю).

Світляні літери «Бригада Запала, ливарний цех, працює ударно. Браку—О».

Друга бригада Опанасенка на червоній дошці. «Роботу бригада виконує своєчасно. Працює ударно».

Пролеписьменник на заводі. Ну й Опанасенко, жме, аж двігтить. Тов. Опанасенко, невже ви боїтеся громадської роботи? Невже й на ній не ляже рівними смугами різьба вашої руки? А й там потрібне ваше ударницьке око. Чому ж ви й досі сидите на всіх зборах і... мовчите? Хіба ваша робота не свідчить про те, що ви один з кращих синів заводу!

Чому ж ви досі не в авангарді, не в лавах компартії?

Штурмуйте громадську роботу так, як ви виконуєте промфінплян. Ваше місце—в бойових батальйонах компартії.

КАРТИНА V

ЦЕХИ НА ШТУРМ.

ЕПІЗОД I.

Запал (до другого майстра). Слухай Луговий, знаєш, на заводі пролив, так я того... викликаю тебе на змагання. Нуль браку. Дась?

Луковий. Ну й дурний же ти Запал. Де ти бачиш, щоб ливарник та без браку. 25 відсотків—наша норма.

Запал. Не тобі мене вчити, і не мені тебе. А скажи так по совісті: хіба часом не ти винен, що форму косо зробив?

Луковий. Теж пристав. Найшов час теревені правити, не піду я на це.

Запал. Ну й чорт з тобою, не хочеш—не треба, сами впораємося. (Підходить завцеху).

Запал (завцехові). От що я вам скажу. Надумав я одне діло. Та не знаю з чого почати. Надумав я бригаду організувати, щоб значить, підучити молодших і як брак ліквідувати.

Завцеху. Я давно хотів тобі це запропонувати.

Темно.

ЕПІЗОД II.

Голова зборів. Товариші, збори профгрупи токарів об'являю відкритими. Ми всі проробили з вами відозву ЦК від 3 вересня. Отже, у нас стоїть питання про плинність робочої сили. Товариші, наш завод мав пра-

пор ударника. Прорив забрав його у нас. Треба напружити всі сили, щоб прапор ударника знову маяв на чолі нашої колони.

Г о л о с. Понятно.

ІІ г о л о с. Дай слово.

Г о л о в а. Слово має товариш Горбенко.

Г о р б е н к о. Наш завод перший підняв прапор Жовтня. В нас були тоді червоногвардійські загони. Організуймо ж тепер червоногвардійські загони п'ятирічки. Всі закріпимося за заводом. Я перший.. (до голови). Запиши мене до кінця п'ятирічки—ні кроку з заводу.

Журавель. Як би й не так. Тобі може добре живеться то й пишиш, знаємо вас, комуністів. Тебе ніхто не держить, пишиш сам, а інших не каламуть. Що я на видвиженці буду тобі строїть, чи на червоних жирах? Знаємо: підпишися тільки, а тоді верхи сядете й поганяти будете. Я не салдат Петра першого, щоб 25 років за спасибі служити. Не хочу—от і все.

Конопенька. І я от що скажу, що воно правду Журавський каже. Язиком легко белькати. І до мене були присікалися: підпишися на соцзмагання. І яке їх собаче діло? Написали кругом моє прізвище. Яке мені діло до вашої п'ятирічки? Вам треба, то ви й будуйте. Це зовсім не моє діло. Ваша п'ятирічка, а мій заробіток. Пойняли?

Старий робітник. Ну, й сволочі. Я орден червоного прапора маю, бився за оцю саму п'ятирічку, а він каже—не моє діло. А давно тебе, голубок, мішалкою з заводу наладили, а ти знов про п'ятирічку базікаєш? Скатертю доріжка, без року тиждень, а вже коверзуєш. Я прохлопав—не був ударником. А тепер заявляю у відповідь цим супчикам: вступаю до Червоної гвардії ударників п'ятирічки—це моє діло. Моя п'ятирічка, а не ваша, паршивці.

Секретар партцехколективу. Виступ Журавля і Конопеньки свідчить за те, що ці товариші чужі робітничій класі. Хто такий Журавель? Він хотів пролізти до партії, але цехкомітет йому відмовив. Карного елемента, що судився за злочин, нам не потрібно. Його нутро, що сьогодні засмерділо перед нами—нутро ворога. А Конопенька, цей товаришок, братішечка, що його ми торік на солнишко сушитися відправили, знову починає ваньку валяти. Все його нутро—нутро рвача. Побільше зарплатні, а роботи не питай. Під клопфер ворогів п'ятилітки, рвачів, ледарів, літунів.

Г о л о с. Так їх, прихвоснів.

— Тільки марку паскудять.

— Тоже мені робітники.

Секретар. Товариші! Охопимо червоною гвардією п'ятирічки увесь наш цех.

Г о л о с. Мене запиши.

— Я контракуюся.

— Комсомольці і партійці всі законтрактувалися.

КАРТИНА VI

«НАКАЗА ВИКОНАНО».

Та ж обстановка, що і в картині першій, тільки немає діаграми.

Завком після обіду. Члени завкому, художник, секретар завкому, голова завкому.

Голова. Промфінпляна виконано на 102 відсотки. Оце робота, і я починаю: нові ударні бригади. 70% кваліфікованих робітників закріпилися за заводом.

Секретар завкому. Все це гаразд, тільки от із доведенням промфінпляну до станка не гаразд.

Голова (аж підскаочив). Ну, з тобою, Петре, щось робиться—не розбери-бери. Коли був прорив, так ти мало не кричав на всіх перехрестях, що то недорозуміння і так далі, а тепер, раптом, коли діло йде до того, що зустрічний промфінплан, що його виробили ми, затверджується, ти раптом галасуєш: «не доведено до станка».

Секретар. А дуже просто: хіба робітник знає скільки нафти, або вугілля витрачено на ту чи іншу деталь? А він знає скільки на деталь припадає амортизації? (Входить редактор, приносить газету).

Редактор. До дня ударника спеціально газета вийшла, і вже на заводі.

Культком. Оце темпи, і я починаю. Жорж, а як там нащот худчастини? Буде?

Жорж. Как з банку.

Член завкому. Я з ідальні завернув сюди. Хороша ідальня стала. Просто надивовижу. Ні тобі костриці в хлібові немає, ні цвяхів у котлетах. Што нада.

Голова завкому. Ох, чорт! І озадачив ти мене з цим ділом. Дивись, ще й прапора ударника не повернемо.

Секретар завкому. Брось, дядя. Ми заробили його. Ентузіазм ударників, робітників, змив цю пляну ганебного прориву. Директиви партії виконано.

Входять робітники після шабашу.

І робітник (до культкому). Як сьогодні день ударника: што нада, чи на халтуру?

Культком (ображено). Ото ще Фома невірний. Сказано—«што нада». В зимовому помешканні. Ти квитка маєш?

Робітник. Прийду таки обов'язково.

Робітник (що колись шукав голову кооператкомісії; в нових черевиках; до другого). Не, братуха, тепер мені й не говори, кооператкомісія у нас што нада. Ти подивись на черевики. Нашої місцевої фабрики.

ГРУПА РОБІТНИКІВ

Секретар заводського парткомітету. Так от, товариші. Зараз засідає конкурсова комісія, будемо думати, що прапор ударника знову буде на чолі нашої колонії.

Робітник. Воно то так. У нас ударництво широко розгорнулося.

II робітник. Трохи перегиби з надурочними були.

III робітник. Наказа парткомітету виконано. Ми довели, що можемо бути першими. А то аж соромно жінці в очі дивитися було. Були, були перші й на тобі.

Секретар парткомітету. Вся справа у чіткій роботі. Ніяких неладів не повинно бути. Нажали, і випередимо всіх. На те ми металісти й авангард пролетаріату. Завжди готові до боротьби за соціалізм. (Вбігає уповноважений по будівлі будинку).

Уповноважений. Товариші, будинок прийнято. Будинок нашого заводу готовий. Хоч завтра на входини.

(В завкомі галас, шум).

За лаштунками: Ура. Ми ж казали. Не качнули наші вдарники.

Весь завод ударний. Ура. До завкому приходить представник МРПС й приносить прапора вдарника.

Представник М. Р. П. С. Від імені М.Р.П.С. вам передано перехідний прапор ударника, як відзнака найкращого бійця за п'ятирічку з чотири роки.

Секретар партколективу. Червонопрапорний завод завжди був і є в перших лавах бійців за соціалізм. На зліт ударників з червоним прапором ударника—кроком руш!

РОБІТНИК-УДАРНИК ПОВИНЕН СТАТИ І СТАНЕ
ЦЕНТРАЛЬНОЮ ФІГУРОЮ ПРОЛЕТАРСЬКОЇ ЛІТЕ-
РАТУРИ.

ВІКТОР ГУДИМ

ГЕРОЇ ЧОРНОЇ ДОШКИ.

(Інцен вка)

Діється на заводі, за 10 хвилин до гудка з роботи.

На сцені з одного боку гурт робітників і з другого—прогульник, літун і псевдоударник.

Гурт (Хором. Показують):

Гляньте! Їх трє,

Що силу заводу розтринькують марно.

Глянь... Галерея героїв:

Прогульник, літун і псевдоударник!

Гудок на заводі з роботи не скоро,

А збіглись уже попаять хоч трошки:

Запеклий, одвічний ворог —

Герої чорної дошки.

(З гурту виходить прогульник).

ГУРТ (показують): Прогульник!

ПРОГУЛЬНИК: (речитативом):

За десять хвилин до гудка, хіба це

Така вже подія? —

Бувало гірше: набридне праця

І цілими днями тоді я

Не йду на роботу!

Мене не діймеш нічим:

Завод мені рідний, як дітям вітчим.

Ніколи до сьомого поту

Не гнувся над варстатом.

Од мене продукції — дзуски!

Як хочеш роботи од нашого брата —

Бери на мотузку.

ГУРТ (хором): Сором прогульнику! сором!

Випалюй прогули пером, робкорє!

(Виходить з гурту псевдоударник).

ГУРТ (хором): Псевдоударник!

ПСЕВДОУДАРНИК (до прогульника):

Брате, прогульнику, слухай!

От ви, не йдете на заводи —

Звичайно, мені це не шкодить,

Але заперечу: от я — мов сидуха

Щоденно —

ретельно вихожу —

Стаю до роботи,
А поруч — розмову завожу
Про власні діли і турботи:
Зберу до станка і огулом
Почнем язиком теревені.
Робочі години проходять щоденно,
А глянеш у табель — немає прогулу.
Прогулу немає — роти стика:
Хто нам закине, що ми, мов,
Не вдарні — проходимо мимо?..
За нас

вся стати-сти-ка...

ГУРТ (хором): Сором таким ударникам:
Вийшов робити — в цехах ника!
(Виходить наперед літун).

ГУРТ (хором): Літун!

ЛІТУН:

Я літун! Приклад з мене:
Будівництво, завод — ерунда!
На однім нароблю жменю
І на другий — гайда,
А з другого на третій —
Перш за все мені гроші.
Голова закрутилася в леті:
— Дайте гроші хороші,
Піду сам,

І за гроші
Все віддам, все продам.
— Дайте гроші хороші!

ГУРТ (хором):

Вороги заводу — вони:
Рвачі — літуни!

(На сцені з'являється шкідник)

ГУРТ (хором. Показують): Шкідник!

ШКІДНИК (показує):

Ажеударник, прогульник, літун —
Всі ви брати для мене:
Свідомо чи несвідомо — мою мету
Ви на своїх написали знаменах.
Я шкідник!

Множить втрати

Мій обов'язок, щоб знесилив...

ПРОГУЛЬНИК (перебиває. Здивований):

Ти відваживсь сказати?..

... До шкідництва нас хилить!

ШКІДНИК (іронічно. Зокрема до прогульника):

Здолайте свою розпуку!

Наївність —

тут ні дочого.

Всі ви, мо' несвідомо і для самого,—

Робили мені на руку!..

(Заводський гудок. Ідуть з роботи робітники й з'єднуються в гуртом на сцені. Шкідник зникає).

РОБІТНИКИ (речитативом):

Дезертирам будівництва — Ганьба!

Зрадникам заводу — сором!

Зрадникам заводу — боротьба:

Випікайте гнійник

пером,

робкори!

Вас не обходить прорив!

Недовиконаний промфінплан —

Загроза! Розрив

Змички робітників і селян!

Ви шкідникам на руку

На теревені — робочий час.

Глянь — як ріка широка

Ентузіязм мас:

Хто загальмує кроки?

На злість ворогам і нехлюям —

П'ятирічку за чотири роки,

Соціалізм в країні —

виконаєм,

збудуєм!

26-IX 1930 р.

Завод ім. Томського

ГАСЛА:

В бій, в атаку!

За якість!

За знищення браку!

Ворогів багато в нас! Ось вони —

Прогульники, лжеударники і літуни!

Щоб забезпечити змичку робітників і селян—

Повністю виконай свій промфінплан!

ЕПІГРАМИ (Хазяйське око):

Хазяйське око в кого —

Так це в Рудковського:

Хіба його то ломить,

Що десь гниє солома?
Його б на дощ під голе небо:
Мо' зробить він, що треба!

КОМУНІСТ - ПРОГУЛЬНИК.

Треба і добре вдарить
Таких, як Терарик:
Снилось коли? Де чули? —
Комуніст—і два прогули!

ПОВИЛИ РЕКОРД.

Три прогули — Павленко Гордий:
На всім заводі побив рекорди,
Але й Верденський теж «непідгадив»:
14 запізень на три декади!

КРАЩИЙ УДАРНИК.

Ударнику! Приклад бери з Житкова,
Виконуй роботу, як він — зразково!

З-Х—30 року.

Я. ГРИМАЙЛО

МОЛОДНЯКІВЕЦЬ — „ЛЕВОВІ“

1-го червня 1930 року в літсторінці «К. У.» було надруковано вірша Л. Первомайського — «Слино-плинь», в якому всіляко й недоречно папалюжено поетів-«молодняківців», найбільш Чепурного. Це були, так би мовити, квіточки тих кислиць, що ними «обдарував добу» Л. Первомайський у своїх «гітарних» та літобивательських виступах. З критикою вірша «Гітарна-дезертирська» виступив А. Клочья в донбасівській газеті «Молодий Робітник» (21-X-30 р.). Наводимо зміст цієї критичної замітки.

ПРИПИНИТИ СПЕКУЛЯЦІЮ НА ДОНБАСІ

Донбас у героїчному напруженні ліквідує прорив. Героїчні комсомольські ударні батальйони беруть лаву за лавою, опановують зарубні, скрепери. І завдання пролетарських письменників стати рядовими салдатами цих батальйонів, допомогти їм своєю зброєю — пером у тяжкій боротьбі.

Але цілком права буде шахтарська молодь, коли на терикон буде викидати, як не потріб, творчість тих, хто спекулює на Донбасі, творчість тих, хто зі значних соціальних явищ робить естетське брязкотіння. Лише з м'якості редакційних робітників, воно займає такі потрібні, бойові шпальти «Комсомольця України». Мова йде про вірш Л. Первомайського «Гітара дезертирська» що його вміщено в «К. У.» з 12-X-30 р.

Намагаючись бути, як і слід пролетарському письменникові, на передових позиціях своєї класи, Первомайський скочується до звичайного триндикання, до халтури.

Не знаючи конкретних умов сьогодишнього Донбасу, зокрема настрою мобілізованих комсомольців, автор не плямує дезертира, а навпаки, даючи естетські рядки, автор цим самим опостизовує це явище. Замість класового обурення — «нижня» лірика про човгання підшопов романтичного Лесика.

До того, сама форма стилізації під гітару, гра на звукових ефектах, все це говорять про естетське ставлення до подій. Авторіві не болять ганебна пляма, що її кладуть на комсомольське ім'я дезертири, він із ганебного явища робить естетську цукерку. Краще ви, Первомайський, за це діло не бралися б. Нам естетських цукерок, формалістських вправ, непотрібно. Хіба оце рядки:

«Лесіку.—Як же? Вас на прорив?»

Небо горить,

Земля горить,

Гремить доба,

Горить доба:

Комсомолісти—на Донбасі.

Лесик —

тар-рі-ра

— Я не я,

і хата

— та-ра-рі

не моя.

Жартуєте жарти —

нам жито жать,

А вам на межі

— та-ра-ра —

дежать

Сьогодні ж качайте на прорив,

Чи —
квиток на стіа
І під три вітри.
Лесику пальці —
Дринь,
дрень...

Де, дорогий читачу, ви знайдете тут клясове обурення проти тих, хто зриває видобуток вугілля? Кому потрібні ось ці естетські вправи над ранами Донбасу? У забуття таку творчість, такі вірші. Вони тільки дискредитують ім'я пролетарського письменника й відверто впливають на читача. Припиніть гітарну спекуляцію на Донбасі, т. Первомайський.

А. Клочья.

Після цього Л. Первомайський, вдаючи з себе лева, розійшовся брудним пашквілем на «Молодняка» в цілому. Цей обурливий пашквіль—«розмова з приводу й по суті 28-Х-30 р. «К. У.», викликав хвилю протестів літературних гуртків «Молодняка» на фабриках та заводах. До цих протестів приєднався й тов. Гримайло:

«Краще бути похоронним на мертвого лева,
яніж на живих мавп».

(«Сліно плив» Л. Первомайський).

1 червня 1930 року.

1. БАЛАЧКА В ЗООПАРКУ.

«Лев?!
Та чому ж із мотуззя грати?!»
Злякано вбік і рука—за наган.
А збоку:
«Та він і таких неспроможний порвати...
Плюється лише... як хуліган».
«Лев—плюється?!
Дивно!..

А, справді—ненормальної вроди.

А збоку: «Та ерунда...
Говорять, якоїсь
халтур-породи»...

«Да?!»

2. БАЛАЧКА-МІЖ ТИМИ, ЩО ЗНАЛИ ЩЕ ЛЬОНЮ «КАК ЧЕЛОВЕКА».

Мавпував... Писав ото хлопець... писав.

А хоч плач:

Не читають, минають, мовчать епохально!..
Так він ото левом прикинувся... Ач!..
Між іншим...
Оригінально!!

Пльоток пускати не маю наміру...
Та говорять, сидить він тепер в зоопарку,
Посадили, говорять, в одну камеру
Його і, говорять, якусь літ-канарку!
Він гадає, що так і треба... Та ми
Іншої думки:

Нікудишні справи,
Коли людина такими вивертами
Намагається здобути слави.

3. БАЛАЧКА З ПРИВОДУ «СЛИНО ПЛИНЬ» МІЖ ЛЮДЬМИ, ЩО НЕ ПАМ'ЯТАЮТЬ АВТОРІВ, А ЛИШЕ ОКРЕМІ ВІРШІ, РЯДКИ ТОЩО...

«Поети, беріть барабан».
Л. Первомайський.

На слину вони митці!..
Та при чому тут рядки Чепурного..
Куди доцільніше навести рядки оці
За якимось кретином, чи то пак критиком — «видатого»..
Ну й барабан!
«Біг буг».
За бугом пан.
За буг бу-бух—
пан упав».

А чи ось отаку перлину:
(Льоня, дайш, слину!)

«РОМАНТИЧНА СМЕРТЬ»

Перерветься останній нерв
Телефонний дріт до серця
І холодний, нікчемний мрець—
Я впаду під сірени рев.
І не знатимуть серця,
Що одне зупинило бій,
Що один у живій юрбі
Перевівся на мерця.
Перевівся він на ніщо
Перервався останній нерв
Під холодний сірени рев,
Впаде серце з високих щогл».
Як вам подобається—
із усіх оман така—
Соплива, оця романтика?!
Або пригадую... в збірці чийось...
Здається... «Кислиць?»
Скільки таких небилиць!
Куди там рядкам Чепурного!
Для чого воно...
і для кого?!

То ж навіщо ото виступати,
Щоби так однобоко картати.

А, можливо, гадає він...

от горі!..

Що Чепурний соп-лірик

А соп-лірики (чи літ-канарки)

І які небудь бузотьори—

Люди не однієї марки.

Та ні! Наші епохальні—дні роки—

Ясно, епохальні й для літератури

Отож, виступавши проти соп-лірики,

Треба було виступити, взагалі, проти халтури.

Ясно: ми теж проти соп-лірики,

Але не зовсім проти любовної лірики.

Бо ми, Льоня, не євнухи

І не дегенерати тонкошкурі...

Отож теорії «без черемухи»

Немає місця і в пролетлітературі.

Бо ми, Льоня, уміємо любити,

Йти у бій, і як треба—бити!

Бо ми, Льоня, знаємо, що поет

Лише тоді поет,

Коли він не грамофон,

Не спекулянт і не анахорет,

А коли він не може визначити,

Що таке червоноарм, а що робітник

То хіба це поет?—Це ж шпик!

Плете цілі трактати...

Червоноарми у нього саадати—

Аж смішно читати.

Тьху! Ну й поезо-майстрята.

Візьмуть вас таки в кулаки

Не дівчата—робітники.

БАЛАЧКИ З ПРИВОДУ «ВІДПОВІДЬ ПО СУТІ З ПРИВОДУ»—

(Л. Первомайський, К. У. 28 жовтня 1930 р.).

Чули? Бачили? Ми гадали—кінець.

Виходить—заходи марні.

Звівся хлопець, як є, на нівець

Пише: вуркаганські «зустрічі»,

«Триндирикання гітарні».

Головне, про себе співає такі ораторії

Що доводиться сумніватися щодо його розумової ясності.

Це я, говорить, горю (хі-хі) в крематорії!

Епохи, говорить, сучасності!!!

Я, каже, не боюся вас упертих,

Нехай там, кричать: халтура! Кол!

(Хі-хі! Що воно за кол?!)
Я, каже, буду отак до самої смерти
Оспівувати мій комсомол.

І починає:

Ішли д-а вуркана
З далекого кічмана...
Чи то пак:
Ішли два комсомольці
Категоричні хлопці
З села в робітничий Донбас.
Ішли вони й співали,
Про те вони співали,
Яка в нас висока доба...
І вже вони підходять,
До Сталіна підходять
Та бачуть назустріч іде—
Іде два комсомольці
Категоричні хлопці
І пісня їм лине з грудей...»

І нараз: гітару в руки

Й—гоп—чук, чуки-чуки!..

«Вбік Дору—та-ро-ра
Ванічка Манічці кинув—та-ра
На збори, на збори, на збори—пора
На зборах—порох і слів горох,
В голову Лесині—тіра—торох
Що і до чого, як і коли—не розумієш—мовчки сиди.
За таке оспівування, як і слід
Клоччя дав йому під саме ребро...
«Як? Оце за мої тара-ріра-ро!
Як зареве тут наш Лев,
Як підскочить вище дерев.
«Що? Клоччя? Де ти? Хто ти?!
(О, мій слинявий Дон-Кіхот!)
Виходь, гукає, до бою
Зі мною.
А втім (подумав) для Клоччі велика це честь.
(Таки так).
Викаликаю, гукає, як єсть—
Увесь «Молодняк»!
(Ого—панай!).
Почуваю—кричить—в собі силу,
Крім того ви з «Молодняка»-коня
Зробили кобилу.

А я, як кожний слинявий Дон-Кіхот,
 Не терплю кобил—от!
 О «тисячестраднику»—захворів ти курйозно.
 Уявляє: умер—всі ридають над трупом...
 (Усе це цілком серйозно,
 Як бачите—і на фантазію скупю).
 А то усі зраділи: кричать—«так йому, так...
 Нараз розплачється: я тоже творив «Молодняк»!

**

А в тім... Плач. Плач хоч увесь вік.
 Та триндирикання і тут пусте,
 Бо ти ж, Лбоня, утік,
 Коли ми почали боротьбу з «Вапліте».

**

Бо ти ж Лбоня, знаєш—Клоччя має рацію—
 Крути не крути,
 А на таку суцільну спекуляцію
 Здібний лише ти.

«Бо ви—червонійте!—в донецьких надрах,
 Куди комсомол послав вас до бою,
 Зуміли боротьбу за вугілля, за кадри
 Перетворити на сварку зі мною».

Ні, ні—не ставай на задки
 Це, Лбоня,—твої «чесні» рядки.
 Ми... А втім, не тобі, слинявому Дон-Кіхоту,
 Дамо звіта про свою, на Донбасі, роботу.
 Крім того, коли розмова така,
 Викриємо останню «красолу»—
 Ми їздили не з мандатами «Молодняка»,
 А з мандатами ЦК комсомолу.
 А ти, Лбоня, спекулюючи на часі
 На тому, що ми всі на Донбасі,
 На окремих хибках (засуджені нами) окремих товаришів
 (Так же, голубчику, так!)
 Почав зі своїх «чесних» віршів
 Лити помії на увесь «Молодняк».

**

Чого ти кричиш, як на живіт?
 Чого ти тремтиш, чого ти зблід?
 Хто тебе ріже, хто тебе б'є?
 (горенькд мое!).
 А який тон, епігети, чванство!
 А яке хуліганство!
 «Гей ви там, зачухи з «Молодняка»
 (Мова й тон, приблизно, така!)

Маса вас віддасть на брукт, на злам
Бо Я ж не якийсь там хлам.
Бо Я перед колгоспом, Донбасом
Співаю виключно басом.
Бо мій рядок доповзе й до забою,
Бо Я борюся сам (усе, як бачите, сам) і кличу до бою,
Бо Я не помру—ні, ні буду жити
І нещадно вас (хі-хі) дрочити!
Бо Я іду (Нар-комс-Малахій)!
Бо Я буду оспівувати комсомол мій!
Бо Я перший рушив у сучасности похід!
Бо епоха—це мій епохальний хід.
Бо я, я, я, я,—це Я.
Бо доба (висока доба)—моя!
Докази ясні—прекрасні ораторії.
Словом, «горю (хі-хі) в крематорії!..»
О мій слинявий Дон-Кіхоте
Де ти? Хто ти?
Резюме: три слові—
Припинить спекуляцію:
 На Донбасі,
 На часі
 І на «Молоднякові».

СЕРЕД КНИЖОК ТА ЖУРНАЛІВ

Г. ІЕЛЬФАНДБЕЙН

РОСТ

(Новинки російської пролетарської літератури: Е. Гурвіч — «Сквозь строй»; М. Лузгін — «Граммфон»; Я. Шведов — «Обиды»; Л. Овалов — «Болтовня»; Ал. Исбах — «Крушение»).

I.

Запеклі суперечки, що провадяться останнім часом всередині російської асоціації пролетарських письменників (РАПП), в зв'язку з питанням про творчу методу пролетарської літератури — не можуть пройти повз нашу увагу. Уважно приглядаючись до цих суперечок, вивчаючи розташовання сил (наліпостівська більшість РАПП — з одного боку, і так званий «блок», що об'єднав еклектиків — різних літераторів — з другого боку), ще раз перечитуючи конкретні твори, що були в центрі суперечки (головно, «Рождение героя» — Ю. Лібедінського і «Выстрел» А. Безыменського) — ми доходим висновку, що справжня установка пролетарської літератури в реконструктивну добу народного господарства є установка наліпостівської більшості РАППу, кращий доказ цього твердження є аналіз творчої продукції. Тому в цій статті ми розглянемо п'ять нових творів членів наліпостівської більшості РАПП, що вийшли за останні місяці в серії «Новинки пролетарской литературы», що їх видає в-во «Московский Рабочий». Всі ці книжки, в більшій чи меншій мірі, але дуже переконливо свідчать про те, що основний стиль пролетарської літератури є лише пролетарський реалізм, позбавлений спрощенства і схематизму, що притаманні більшості творів членів «блока», а також позбавлений зайвого психологізму, що багато пошкодив романові «Рождение героя». Разом з тим п'ять книг, що ми їх розглядаємо, свідчать про значне загальне зростання пролетарської літератури, зростання її класової цілеспрямованості і художнього майстерства.

Для нас надто інтересний показ у пролетарській художній літературі бойового минулого пролетаріату, перших спроб об'єднання розпорошених сил на боротьбу з царатом. Особливо цікавий показ 1905 року, як «генеральної репетиції» Жовтневої революції, як одної з основних віх на шляху встановлення диктатури пролетаріату. (Змальованню 1905 року присвячена перша з розглядуваних у цій статті книг — Е. Гурвіча — «Сквозь строй» *).

* Е. Гурвіч. — «Сквозь строй». Повість. Друге видання. 1930 року. Стр. 184
Ціна 1 крб.

В повісті Гурвіча, на тлі революції 1905 року і попередніх подій, подана біографія єврейського підлітка — робітника Сені. Ця біографія насичена жахливими фактами бідності й знущання, підліток ніби проходить «сквозь строй». Під безперечним впливом М. Горького (частково таких творів, як «В людях» і «Мои университеты») Гурвіч розкриває психологію свого основного персонажа і сильно й яскраво показує причини зародження в робітничо-підліткові революційних тенденцій, що приводять його від перших непевно-бунтарських виступів до свідомої активної роботи в більшовицькому підпіллі на Поліссі. Залишаючи збоку зовнішні ефекти, сюжетові колізії—Гурвіч, мало не в формі записок (сповідь провадиться від першої особи) малює один епізод за одним, розкриває одну побутову рису за одною. Отже, не дивно, що якраз через це твір Гурвіча має багато типів, що надовго запам'ятовуються, і подає до уваги читача ніби цілу галерею типів, надзвичайно чітко окреслених, здається, лише на наших очах взятих з живої дійсності. В показі цих типів, переважно типів підпільників (сам Сеня, Серов, Давидко, Алтер, Фаня, Наташа) і полягає основна позитивна риса повісті «Сквозь строй». Крім того, в книзі багато побутових рис і дрібних зарисовок, що мають велику пізнавальну цінність.

Не менш цікаві також побіжні зарисовки окремих персонажів, що їх є багато в повісті Гурвіча. Можна навести тут хоч би характеристику одного промисловця, що в нього довелося працювати Сені:

«Нашел я работу на стружечном заводе Попова, владельца также огромного имения. Свою землю он сдавал в аренду, а сам вел широкую торговлю, имел трепальную, бубличную, большую лавку и стружечный завод. Это был плотный мужчина с красным лицом, с сизым носом, маленькими быстро бегающими заплывшими глазками и огромными волосатыми кулаками. Пил он невероятно, бил жену, детей, бил рабочих и кредиторов. Он скупал у крестьян пеньку, яблоки, картошку, щетину, кошачьи шкуры, конский волос и землю. Вся округа была у него в долгу. Принимал товары сам. Доски коромысловых весов почти касались пола, и от той доски, на которой стояли гири, опускалась под пол веревочка, за которую тянул внизу его сын Сенька. Крестьяне знали про это мошенничество, но боялись его изобличить—один поймал было его на этом, но через три дня выгорело полсела, где жил этот смельчак» (18-19 стор.).

Отже, тільки враховуючи специфічні умови доби й оточення, в яких народився і розвивався Сеня—можна зрозуміти багато, на перший погляд, протирічних рис в його вдачі. Ці протиріччя у вдачі лише потверджують життєвість постаті Сеньчиної. Придивімося ж до нього уважніше.

Потрапляючи з одного підприємства на друге, Сеня знайомиться з учасниками підпільного революційного гуртка, що провадить революційну агітацію серед робітників. На одному з зібрань цього гуртка Сеню приймають до РСДРП. Ось як урочисто сповіщає його про це один із керівників гуртка—Давидко: «... тебя принимают в российскую социал-демократическую рабочую партию. Она ведет смертельную борьбу с самодержавием. Самодержавие сильно штыками, войсками и жандармами. Нас еще мало:

оружия у нас нет. Мы слабы, но мы сильны тем, что на нашей стороне правда. Нас мало, но зато за нас много. Каждый из нас должен отдать борьбе всю жизнь, всю свою кровь. Идти в партию, идти на революционную работу—это все равно, что идти на смерть. Понял?» (72 стор.). Сеня розуміє і починає небезпечну роботу, не дивлячись на відсталі настрої більшості робітників, не дивлячись на противенства з боку матері й брата. З відсталими настроями Сеня провадить боротьбу, бо того ж він і вступив до РСДРП, на сім'ю не звертає уваги, хоч вона й досить пильно умовляє його. Відсилаючи читача до інтересної сцени порозуміння Сені з сім'єю, наведемо лише невеличку цитату: «—Я не говорю, что это плохая идея,—сказала мать,—это очень хорошая идея, но пусть другие ей служат. Разве мало людей на свете без тебя?» (100 стор.). Вже на двох сторінках далі (отже за невеликий час) Сеня записує в свій щоденник: «Мне 17 лет, а пережил я больше столетнего старика» (102 стор.). Записуючи це, він, звичайно, мав рацію. Але ж тоді, коли приймали Сеню до РСДРП (в кінці 1905 р.) його «переживання» лише починались, бо він ще мав пережити такі епізоди, як розгон страйкарів у Клинцях і єврейський погром у Києві і в рідному містечку. Оглядаючи пізніше, в кінці повісти, перед від'їздом в еміграцію (мабуть у перших місяцях 1906 року) свою недовговічну, але трудну життєву путь, Сеня розказує:

«Перед глазами проплыла вся моя жизнь: голодное детство, жуть, неясные стремления, порывы, унижения, оскорбления, обиды, неудачи, беспомощность, безвыходность.

На миг показалось лицо Жени, промелькнула заплаканная мать, но образ Наташи заслонил их.

Я мысленно сравнил последние два года сознательной жизни с предыдущими годами и впервые остро почувствовал сладость борьбы и волнующий азарт опасности.

Нет. Мне никак не жаль кажущагося покоя, кажущейся безопасности, бессознательного и беспросветного прозябания. Ни капли мне не жаль прошлой жизни. Ни капли мне не страшно житейское море. Мы еще поплаваем по его бурным волнам» (184 стор.).

Такий зміст повісти Гурвіча «Сквозь строй», такий побут і доба, такий основний персонаж її. У першій абзаці статті ми писали, що всі п'ять книг, що ми їх розглядаємо, в більший чи менший мірі, але однаково переконливо, свідчать про те, що домінантний стиль пролетарської літератури є лише пролетарський реалізм. Повість «Сквозь строй» (є лише окремі зриви *) в основному написана реалістично. Шедевром її назвати не можна, особливих дискусій вона не викличе, але дякуючи своїй змістовності, чіткій цілеспрямованості та ощадному, вдумливому, спокійному оформленню—знайде справді масового читача. Проте масового читача книжка Гурвіча уже знай-

*) До цих зривів тебе віднести, поперше, надто сентиментальний опис окремих моментів (наприклад коли Сеня оступається з Женою—31-32 стор.), подруге, десь численні шаблонно-естетичні описи природи (особливо довгий опис на сторінках 167—168)—Г. Г.

шла, бо за короткий термін вона видана двома виданнями і найближчим часом, мабуть, потрібне буде третє. Цей факт potwierджує правдивість творчої методи на практиці, що її пропагує налітпостівська більшість РАППу і спілка «Молодняк» на Україні. До того ж життєвість пролетарського реалізму наочно potwierджується ще й тим, що вже перший твір письменника, який працює за цією методою (а повість «Сквозь строй» є перший твір Гурвіча) є безперечно вдалий, потрібний, цікавий.

III.

Ще більше значення, аніж показ минулого, має показ у пролетарській літературі нашого сучасного життя; тут, з цілком зрозумілих причин, особливу роль відіграє опис сучасного села. Пролетарський письменник, як відомо, зветься пролетарським не тому, що він описує побут пролетаріату (хоч і це, звичайно, дуже важливо), а тому, що він до всяких побутових явищ підходить з погляду пролетаріату, з погляду марксизму-ленінізму. Отже, цілком закономірно, що з'являються пролетарські твори з побуту села. В перші роки, як виникла пролетарська література, таких творів майже не було, а окремі речі навряд чи слід було вважати за цінні, бо вони були поверхово-агітаційні, їх авторам не вистачало глибокого знання сільського побуту, знання селянської психології, розуміння складного розташування класових сил. Тепер уже починають з'являтися справжні пролетарські твори про сучасне село. Ліквідація куркуля, як класи, що провадиться на основі суцільної колективізації, виникнення в колгоспах, радгоспах і комунах ударництва і соціалістичного змагання—все це не може не притягти до себе пильної уваги активних робітників пролетарської літератури.

Окремі уривки, що вже надруковані в журналах, стверджують, що в найближчому часі ми матимемо кілька серйозних книг пролетарських письменників про реконструкцію сільського господарства і про безперечну зміну сільського побуту. Покищо ми повинні уважно поставитись до творів пролетарських письменників про сільське господарство у відбудовний період. До таких книжок можна віднести другу з п'яти розглядуваних в цій статті книг—М. Лузгіна «Гаммофон» *).

У своїй передмові до книжки Лузгіна (в цю книжку, крім повісти «Гаммофон», що є перша частина більшого твору «Собственность», увійшли ще три оповідання — «Случай», «Рассказ о простом», «Утром») А. Селівановський, кажучи про заслуги авторові, пише: «заслуга Лузгіна в том, что он показал классовую борьбу в деревне не только в ее наиболее жестоких проявлениях, кончающихся убийствами, но и в ее будничных, малозаметных формах, где она способна запутать какого нибудь наезжего в деревню человека (как в «Собственности»)». Заслуга его в том, что он избежал как плакатного изображения кулака, так и идеализации бедняцких персонажей. Деревня, как она есть, с ее отсталостью, с колебаниями

*) М. Лузгін. — «Гаммофон». Повести и рассказы. Передмова А. Селівановського. 1930 р. стор., 240. Ціна 1 крб. 10 коп.

одной части бедноты, с прихлебательством у кулака другой, с тягой к активной работе по перестройке третьей,—такою она обрисована М. Лузгиным» (5—6 стор.). Погоджуючись в основному з цією оцінкою, ми все ж повинні зупинитися на підкреслених словах, правдивих лише в другій половині: Лузгіну, справді, пощастило уникнути «ідеалізації бідняцьких персонажів», але куркуль у нього все ж вийшов плякатний. Тому що це (змальовання куркульства й бідноти, а відділя і всієї класової боротьби на селі) надто важливо—зупинімося на цьому трохи докладніше.

В центрі повісті «Грамофон»—три брати, активні незамсжники, Іван, Єгор і Актін, їхній батько—підкуркульник Тимко і великий куркуль Андрій. Поборюючи куркульську агітацію і опір підкуплених куркулями «виконкомщиків»—біднота довго і вперто бореться за запровадження нового землеустрою, щоб виявити приховані куркульством, а також неправильно нарізані куркулям землі (як бачить читач, до суцільної колективізації ще далеко). Під кінець повісті—або правдивіше, першої надрукованої її частини—щастить. дякуючи підтримці робітника з волвиконкому—Авдеева—провести постанову про запровадження нового землеустрою. У цій напруженій боротьбі брати Іван, Єгор і Андрій виявляють себе, як активні незамсжники, що не завжди враховують обставинку, але добре почувають свою путь, почувають хто за і хто проти їхніх інтересів. Особливо вдалась письменникові постать Івана. Письменник показав його і на вулиці, і на роботі, і на зібранні, і в ставленні до свого батька, що в вирішальний момент відіграє роль шпика («шпиен... переносчик»—кричить Тимофею Антон.—«Это ты Андрея привел!»—стор. 162), і в ставленні до своєї жінки Ксені. Багато де в чому куркуль Андрій плякатний, хоч у ньому багато чого від «живої людини», але цілком плякатні куркулі Тарас, Харитін і Сергій, що групуються круг Андрія.

Які вони саме—читачеві незрозуміло, до того незрозуміло, що Харитона легко сплутати з Тарасом, а іноді навіть кожного з них з Андрієм. Це говорить за те, що Лузгін не досить серйозно працював над своєю повістю. Загалом «Грамофон», безперечно, потрібна річ, але вона має багато хиб. Докладно аналізувати тут ці хибі немає потреби, скажемо лише, що, крім уже згаданого плякатного змальовання куркулів, є ще такі хибі в книзі Лузгіна: невиразна мова, пересичена псевдо-селянськими словами; розпливчастий діалог, так що часто слова куркуля Андрія нічим не відрізняються від слів бідняка Івана; слабенька композиція. Проте можливо, що окремі розділи та описи, які справляють зараз вражіння зайвих, у майбутніх частинах твору будуть виправдані і розгорнуті, тобто композиція буде вирівняна.

На цьому можна було б і закінчити коротку характеристику повісті Лузгіна «Грамофон», але хотеться зупинитись на одному з її яскравіших епізодів, що, між іншим, з'ясовує і назву повісті. Справа в тім, що Іван, прийшовши до Андрія, щоб покликати батька, залишився послухати нові грамофонні пластинки, що їх привіз один з найнегативніших типів повісті, підкуркульник Філька, з Ленінграду. Спокійно прослухав Іван пісню «По

диким степам Забайкалля» і гже хотів був піти, але почув, що зараз буде промова Леніна. Ось як описує письменник подальші переживання свого основного персонажа: «Ванька испугался. Услышав, что сейчас будет речь Ленина, он поднялся со своей табуретки и, позабыв обо всем, подошел к столу. Он взволновался мгновенно сухим, горячим волнением. Ленин! Что же это такое? Неужто и Ленин за них? Что же тогда Ванька-то? Как же тогда... Это было странно и ошеломляюще, как ночной внезапный пожар. Теперь он испугался, что Филька послушается Андрея, отложит пластинку и может потом не поставить совсем. Так и останется Ванька с своей немислимою дикой догадкой» (стор. 29). Але Філька ставить плястинку і в переповнений хаті куркуля лунає промова Леніна про змичку робітників, червоноармійців і незаможного селянства, про те, що «... советская власть подавит кулаков... очистит деревню от тех, кто несправедливо относится к среднему крестьянству, проведет во что бы то ни стало союз рабочих со всем трудящимся крестьянством и беднейшим и средним...» (31 стор.). Можна собі уявити, як радіє Іван: «Ванька торжествующе оглядывает всех, кто был в комнате. Это не пластинка вовсе, это он, Ванька, сказал им все, что думал. Кулацкая шайка... Погоди, как подавит! Всех передавит! И Максим, брат, не отстоит... (Максим — «виконкомщик», що його підкупив Андрій—Г. Г.). «Недавняя мутная зависть растаяла без следа. Что же из того, что у Андрея тройка коней, а у Ваньки последние портки с ног. У Ваньки еще будет, Ванькино-то на уйдет» (31 стор.). Чого ми так докладно зупинились на цьому епізоді? Того, щоб проілюструвати, як влучно показує Лузгін психологію Іванову. Мотив з грамофоном буде мабуть розгорнутий у подальших ще не надрукованих частинах повісті, але й тепер уже він себе цілком виправдав.

Оповідання Лузгіна «Случай», «Рассказ о простом», «Утром», слабші за «Грамофон». Оповідання «Утром» просто не треба було вміщати в книзі (незрозуміло навіть, що хотів сказати автор). Кращий «Случай» і особливо «Рассказ о простом», в якому добре зроблена основна в оповіданні сцена вбивства селянина. Підсумовуючи сказане про книгу Лузгіна, підкреслюємо, що не дивлячись на всі відзначені хиби, вона все ж має певну цінність. Щодо майстерства Лузгін трохи слабший за Гурвіча. Це призводить до того, що намагаючись реалістично описувати події, Лузгін часто скочується до натуралізму, а в окремих зайвих описах—до імпресіонізму. Лузгін повинен врахувати це і працювати над подальшими частинами повісті ретельніше й уважніше. Зростання основної групи пролетарських письменників настирливо вимагає зростання кожного письменника, що входить до цієї групи.

IV.

Книга Я. Шведова «Обиды» *) дивує невеликою кількістю розробленого в ній матеріалу. Автор розглянутих уже книжок Е. Гурвіч і М. Лузгін, а також автори книг, що ми їх маємо розглядати—Л. Овалов-

*) Я. Шведов. «Обиды». Повість. 1930 р., стор. 156. Ціна 85 коп.

і А. Ісбах—розробляють більш чи менш успішно велику кількість надто важливого матеріалу. Шведов, як ми вже сказали, зробив навпаки. У своїй повісті він оповідає про образи селянської дівчини Ганни Рисакової, яка вийшла заміж за непмана після того, як її звільнили з заводу за прогул (непман—голова фіктивної «Артели старых пекарей» Дмитрій Вікторович Нечуев) і тільки після багатьох образ від чоловіка іде від нього і вступає працювати на швацьку фабрику. Все це Шведов показав реалістично: сильно, ощадно, вразливо—але, на жаль, ізольовано від соціальної дійсності. Це єдина, але надто серйозна хиба повісті «Обиды». Ганна працювала на заводі—можна було вивести робітників, описати виробництво—Шведов цього не робить; Ганна не один раз згадує про своє життя на селі,—можна було показати побут бідноти, змалювати село. Шведов не робить і цього; звільнившись з заводу, Ганна перебралась на околицю Москви, Можайське подвір'я,—можна було подати життя цієї околиці, різних типів, характерних для неї,—Шведов робить це лише почасти, обмежуючись лише описом вечірки у ліверантів і весілля у спекулянтів-пекарів; кінець-кінцем Ганна вступає на швацьку фабрику—Шведов і тут обмежується коротким зауваженням, замість розгорнути відповідну панораму. То що ж тоді є в повісті Шведова? Є чіткий реалістичний опис вдачі й психології Ганни. Порівнюючи з попередніми повістями Шведова «На мартенах» і «Юрбазар»—це, звичайно, певне досягнення—але ж для Шведова, а не для всієї пролетарської літератури. Як письменник, Шведов зростає, але він лише наближається до середнього рівня, що його вже створила пролетарська література.

Розглянемо конкретно, як змальовує Шведов цю Ганну Рисакову. Звільнившись, Ганна пройшла по цехах заводу. І тільки тоді побачила, що вона не знала заводу, на якому проробила декілька років, не почувала, як б'ється його міцне серце. Ось що пише про це автор: «Ей вспомнилось, что раньше, работая всегда в одни и те же часы, как и другие рабочие их цеха, она совершенно не видела всех отраслей производства. Она знала одно: утром ей привезут подростки норму гаек на сегодняшний день и она будет целый день сидеть у станка, подставляя и ввертывая в отверстия гаек острые метчики» (16 стор.). Ганна має жаль на себе. «Вот дура я какая—выругала себя Анна, отходя от шайбочного пресса.—Сколько лет проработала, а ничего не увидела. Подсмеивалась над экскурсиями. Вот дурища» (16 стор.). Але це почуття каяття й жалю надалі глухне. Покірною Ганна з наказу батьків одружується з непманом, проти свого бажання і з вимоги чоловікової робить аборт. Вона жила б так і далі, коли б не прийшла до неї давня знайома, робітниця Даша. Ця знайома з'ясовує Ганні причини її образ і вказує на вихід: розвестись з ненависним чоловіком і піти на завод. Ганна, що в ній мабуть не зовсім згас жаль за покинуту роботу, радісно вхопилась за цю пропозицію і здійснює її. Її прийняли на завод і вона назавжди іде з будинку Нечуєвих, що лякав її. «Вбежала в комнату, разыскала фанерный чемоданчик, кинулась к ящикам комода, поспешно выбрала свое белье, всунула сабаку-копилку и, озираясь, не хлопнув

дверью и калиткой, заспешила к трамвайной остановке» (151 стор.).

І вже йдучи на завод, Ганна почала згадувати своє минуле. Подумала вона й про завод і «до мельчайших особенностей вспомнились ее хождение по цехах, похожее на прощанье» (155 стор.). Виявилось, що Ганна прощалась з виробництвом не назавжди—минул деякий час і вона знов вернулась сюди.

Крім уже відзначеної основної хиби, в повісті Шведова «Обиды» є ще деякі дрібні. Перераховувати їх всі немає рації (бо жодний твір молодого письменника, що вийшов з робітників, не вільний від них). Слід хіба відзначити в «Обидах» декілька абстрактно ліберальних міркувань. Як приклад, наведемо міркування Шведова про гостинність. Ці міркування нічим не прислужуються пролетарському письменникові і навіть відгонять жалем за гостинністю колишніх часів: «В городах люди давно забыли законы гостеприимства. Город отучает людей от старых обычаев. В городах люди неприязненно встречают неожиданных гостей и редко предложат им ужин и кров. В городах, прежде чем приглашать гостей, долго высчитывают расходы и убытки их благополучию от приема. Говорят, что в некоторых странах, чтобы не вводит в расходы хозяев, гости приносят с собой кусок хлеба и сыра.

Расчетливость вытесняет законы радушия и гостеприимства». (125—126 стор.).

В той же час, крім відзначеної позитивної риси у повісті Шведова, є й інші, правда, менш значні. Гарна мова «Обид»—проста, не шабльонова, наближається до розмови і в той же час насичена несподіваними, в більшості вдалим образами і порівняннями. До цих позитивних рис слід також віднести чіткість авторських описів. Говорячи про книги Гурвіча й Лузіна ми відзначали наявність у них зовсім непотрібних, шабльоново-естетських описів. Отже, тим важливіше підкреслити цінність описів Шведова. Ось зразок цінного опису, що в деяких місцях (особливо в останніх рядках) переходить у натюр-морт:

«Хлеборезы разрезали хлеб, рабочие булочной накладывали и уносили полные корзины французских булок. Из пекарни, перепачканные мукой и тестом, подручные пекарей в рваных халатах, надетых на голое тело, выносили на досках, как на подносах, ряды горящих дымящихся саяк. Мастера бережно вносили обгорелые на краях железные листы, на которых расцвели цветами неведомых и незнакомых людям садов, желтые цветения творожных ватрушек и еще не распустившиеся, но готовые лопнуть и брызнуть, поразив своей красотой, бутоны плюшек» (54 стор.).

Повість «Обиды» — невеликий твір. Автор більш ніж задовільно виконав завдання, але, на жаль, саме завдання було поставлено неправильно. Пролетарська література тим і важлива, що по-більшовицькому показує соціальне тло, виявляє соціальне коріння подій, уміє викривати соціальні причини тих чи тих вчинків. От чому ми вважаємо за потрібне звернути увагу на ізолюваність персонажів у повісті Шведова від соціальної дійсності.

V.

Старий складач, з сорокарічним робочим стажем—Володимир Петрович Морозов пише записки — щось подібне до щоденника, своїх думок, вражінь, роботи. Він зве ці записки «болтовней», мовляв, на дозвіллі забавляється старий «брюзжа и бахвалясь», записує все, що припливе до голови. Але придивляючись до записок, бачимо, що, по суті, легковажності в них майже немає. Цей активний учасник нашого будівництва пише про те, що його обходить: про нелади в роботі друкарні, про рвацтво окремих несвідомих робітників, про будівництво нового будинку-гуртожитку для друкарів, що живуть у підвалах тощо. У такій формі будує Л. Овалов свою повість «Болтовня», *) що є один з кращих творів у російській пролетарській літературі.

Морозов позапартійний, але ж це ще не значить, що він лояльний до соціалістичного будівництва. Ось як він, уже на початку повісти, сам визначає своє громадсько-політичне кредо: «Я беспартийный. Не такой беспартийный, как Жернов, который только и норовит усмехнуться и сказать: А вот опять коммуниста-жулика поймали... — Не такой беспартийный как Чебишев, которому все равно, какая бы власть ни была. Мне приятнее было набирать в восемнадцатом году листовку, печатавшуюся на серой грязной бумаге, чем роскошные сборники стихов, набравшиеся елизаветинским,—какой это прекрасный шрифт—корпусом. Я за коммунистов, они мои товарищи по станку, мои соседи по сырому подвалу, все они такие же, как я, а была ли в моей жизни хоть одна минута, когда я не хвалил самого себя?» (21 стор.). Морозов гарикає, нахваляється, по-старечому бурчить, але робить одно корисне діло за одним. Він (справжній ентузіаст, кривно зацікавлений у нашій роботі) не від того, щоб і похвалитись, ми, мовляв, старі—золотий фонд революції, не гірші, а кращі за молодь. Наведемо невеликий уривок із його похвальби: «Нас всю жизнь трепали всяческие неприятности, не каждый день мы обедали, не всегда могли согреть руки, но ничего—мы не раскиселились, мы еще молодым покажем, как надо работать. И везде в нашей стране старики таковы—сверху донизу, от Рыкова до меня» (87 стор.).

Не дивно, що Морозов намагається увесь час працювати з молоддю, а молодь особливо поважає його, запоршуючи старого складача на свої молодечі гулянки. Ця енергійність доводить до того, що коли, під кінець повісти, Морозов викриває негідне керівництво друкарнею і радить як налагодити виробництво—він вступає до партії. «Нет теперь людей, которые бы шли впереди меня» — пише про це Морозов—«Да, товарищи, я иду вместе с вами рядом, хотя вы вожди, а я только наборщик» (120 стор.). Почуття з'єднаності з клясою, молодістю і повною сил, викликає у почесного робітника в свою чергу почуття молодості, бадьорості, бажання жити й працювати: «Разноцветные искры слепят, буйный ветер хочет задушить не-иссякаемой свежестью, разлапистые ели, покачиваясь, клонятся вниз, при-

ветствуя зиму, солнце, меня. Я чувствую биение крови, наполняющее меня юношеским задором. Как хорошо жить» (116 стор.).

В статтях А. Бека і А. Селівановського, що недавно були вміщені в журналах «Октябрь» і «На литературном посту», повість «Болтовня» оцінена досить високо. Але поряд з цим, як авторову хибу, відзначається ось що: Морозов не завжди вміє залишитись послідовним не тільки в своїх намірах, але і у вчинках. Так, наприклад, він звільняє Гермнера, що намагався підпалити щойно побудований будинок, замість того, щоб заарештувати його за намагання зробити такий злочин. Або, так ніби нічого й не трапилось, іде в гості до войовничої міщанки Ніни Борисовни, колишньої жінки його товариша Івана, що загинув під трамваем. З цими зауваженнями не можна не погодитись, але справа в тім, що обвинувачувати автора ніяк не доводиться, бо в його наміри якраз і входило змалювати не стовідсоткового «героя», а робітника, якого перебування в партії повинно загартовувати і багато де в чому перевиховати. Лише одне місце в повісті, на яке, між іншим, вказують автори статтів, можна заперечити: ми говоримо про такі міркування Морозова, що їх, мабуть, поділяє й Овалов:

«Он (син Морозова, відповідальний партробітник Іван—Г. Г.) был цельным человеком, только законная раздвоенность имелась у него в жизни—работа и жена. Работе отдавались—сдерживающая жизненную безлаберность воля, рассудительное высокое творчество, железное уменье приказывать и,—он это тоже умел,—подчиняться. Единственная в мире партия, не щадившая за ошибки лучших, верила Морозову и ценила его. Жене были отданы неизбежные человеческие слабости, вся неизрасходованная цельность рабочего человека, минуты сумеречных человеческих раздумий» (68 стор.).

Як розуміти таке намагання обґрунтувати найшкідливіше подвоєння партійця, зробити його чимось законним, що зрозуміле само собою? Тільки як намагання виправдати обивательщину, дворушництво. Це припущення в такій цінній і значній річці, як повість «Болтовня», визначає серйозну помилку авторову, хоч він і належить до кращого загону пролетарської літератури і вміло працює в плані пролетарського реалізму. «Болтовня»—перший твір Овалова (тепер з'явилися в «Молодой Гвардии» і вийшли окремою книжкою нариси Овалова про хлібозаготівлю — «Красное и черное», а в журналі «Октябрь» почали друкувати великий роман Овалова—«Ловцы сомнений»), але в ньому вже він виявив досить значну майстерність. Дуже добре змалював Овалов Морозова, коли він кричить на інших, але кричучи, робить одно корисне діло за одним. Нижченаведена цитата показує, як поводить ся Морозов у друкарні:

«Мне надоело ходить стариком: ко мне подбегали с криком, я встречал налетчиков еще громче.

— Петрович, стой! Метрамняж наш... за заметку в стенгазете Кольку по морде. Матерится, мы ему полосу рассыпали,—орал подбегая ко мне Гараська.

— Ах ты, такой сякой!—еще громче кричал я.—Лучше дать сдачи, а набор рассыпать не след.

— Вот сволочи, Петрович! — истошно вопил Архипка, появляясь в дверях.

— По случаю принятия в комсомол, ребят угостить надо, а контора обсчитала.

— Язви их душу!—перекрикивал я Архипку.—Тебя обсчитает! Вечорки устраивает! После вечорок прогуливает, а чуть выпил, язви твою душу, лаещься.

Покричишь этак маленько с каждым, смотришь, ребята тебя и послушают» (45 стор.).

Така вже вдача в Морозова. Не може він так, щоб не погарикати. І навіть, коли з його почину відбулося летюче зібрання робітників друкарні, що викрило неприємне керівництво друкарнею (директор Клевцов і секретар партійного осередку Кукушкін) Морозов не може втриматись, щоб не крикнути: «Так их, так их. Вот тебе Клевцов, вот тебе Кукушка. Ругайтесь. Брань на воротах не виснет. Высовывайте носы из воротников. Сегодня брань идет на пользу и вам и типографии. Вода в котле опять перекипает. Так и надо. Пусть она зальет всю плиту,—кипение и вонь привлекут внимание хозяев» (107 стор.).

Майстерність Овалова виявляється не лише в такому продуманому і витриманому в цілому показі основного персонажу повісти. Не менш сильно показана і більшість інших персонажів «Болтовни», також добре зроблені і основні епізоди повісти, що деякі з них (виступ Морозова на вечері спогадів, або прогулянка Морозова з молоддю за місто до річки) надовго залишаються в пам'яті. З інтересних стилістичних моментів у книзі Овалова варто сказати про локальність його образів і порівнянь. Більшість образів і порівнянь Овалова поєднані з друкарнею, взяті з лексики друкарських робітників тощо. Морозов, наприклад, на початку повісти каже: «А вот мой сын начал тискальщиком, перешел в переплетную, а услышал призыв «пролетарий на коня» — уехал добровольцем на фронт. В этом деле мы со старухой разошлись во мнениях. Она говорила, что не стоит грызться из-за российской типографии, все равно ее отнимут обратно. У нас был хороший метранпаж и нынче наша страна сверстана как надо» (8 стор.). Цю локалізацію автор переносить іноді на описи природи, і ці описи звучать значно новіше й чіткіше (див. опис на стор. 53), і є навіть в інформаціях (див. на стор. 74 оповідання Морозова про будівництво будинку).

У цілому повість Овалова «Болтовня», як ми вже сказали, є один з найяскравіших творів російської пролетарської літератури. Вона притягає і захоплює читача овіжістю, справжнім патосом соціалістичного будівництва, твердою волею до подолання труднощів, намаганням колективізувати, побудувати побут на комуністичних засадах. Вона з усією категоричністю підтверджує, що старше покоління пролетарів іде разом з молоддю і насправді само молоде й бадьоре, запроваджує в життя всі заходи комуністичної партії. Піднімаючись на вищий рівень, пролетарська література посту-

ново починає задовольняти вимоги реконструктивного періоду. Отже, тим більше прикро, що навіть у кращих творах пролетарських письменників є зриви (в «Болтовне» міркування про роздвоєність партійців), і ці зриви треба ліквідувати в найкоротший термін.

V.

Пята новинка російської пролетарської літератури — Ал. Ісбах — «Крушение» стоїть трохи осторонь від попередніх: вона майже цілком присвячена боротьбі партії з троцькистською опозицією. Сюжет цієї повісті зводиться ось до чого. Молодий партієць публіцист Дмитрій Бойцов, з власного бажання виїжджає з Москви на роботу до великого повітового індустріального міста Клинець. Редагуючи місцеву газету, він перебуває серед верхівки Клинівської парторганізації і часто буває на механічних заводах. Колись Бойцов працював з троцькистами, але ще в Москві заявив про свої розходження, і був реабілітований. За деякий час, як він приїхав до Клинця, він зустрічається з керівниками місцевої троцькистської опозиції, а вони, не знаючи, що він відійшов від опозиції, обізнають Бойцова з фракційними матеріалами і своєю діяльністю. Протягом усієї повісті Бойцов бореться з самим собою: обов'язок партійця-ленінця говорить йому за те, що він повинен довести про троцькистів до відома місцевої контрольної комісії. Але він довго вагається і лише під кінець повісті знаходить у собі сили перебороти фіктивний авторитет опозиціонерів — Корчагіна, Нейштадта, Гамзіна, Вольнова і подати контрольній комісії вичерпливі дані. У великій мірі допоміг цьому вирішенню приїзд Троцького до Клинця, бо підчас цього приїзду Бойцов зміг переконатися, що за порожньою красномовністю лідера опозиціонерів ховається шкідлива, антиленінська політика. Кінець-кінцем Клинівська опозиція викрила і терпить поразки; на Бойцова накладають парткару і посилають на низову роботу. Така розв'язка книги Ісбаха, що розповідає про поразки троцькизму і перемогу ленінського керівництва ВКП(б).

З самого початку, коли Бойцов зустрівся з клинівськими троцькистами, він розумів, що їхня позиція неправильна. І може б він зразу сказав про це контрольній комісії; коли б не боявся, що втратить повагу з боку Корчагіна, Нейштадта, Гамзіна, Вольнова, що їх досить довгий час Бойцов ще вважав за заблуканих, але щирих і авторитетних комуністів. Наведемо уривок з авторських пояснень про це: «Вольнов подававлял его» (Бойцова — Г.Г.), а Нейштадт і Гамзин были его старыми друзьями, и стать презираемым ими — было бы очень больно, Бойцов хотел показать им, что он гораздо выше и глубже обыкновенных уклонщиков, что он имеет свое собственное мнение по всем вопросам и не кроет оппозицию слепо и не рассуждая, как другие» (171 стор.). Індивідуалістичне бажання, з присмаком дрібно-буржуазності, протиставити себе партійній масі і «обыкновенным уклонщикам» поєднується у Бойцова з цілком правильним намаганням вибити ґрунт з-під ніг партбюрократів. (В данім разі голови клинівського відділу спілки металістів — Чернова). І як наслідок: «Чернов вырос в его воображении до необычайных размеров, заслоняя перед ним всю огромную

борющуюся и созидающую партию. И под этим впечатлением партийная масса уже представлялась ему каким то косным недумаящим массивом, на вершине которого был Чернов» (127 стор.). Тільки з великими труднощами, за допомогою свого приятеля, старого партійця Дмитрія Івановича Склярєнка, що працював у Клинці уповноваженим ДПУ, Бойцов доходить єдино-правильного вирішення. Ось що пише про себе Бойцов після того, як його послали на повіт завідувати клубом на Горохівській фабриці, а пізніше працювати головою культкомісії «веденівського заводу ім. Фрунзе».

«Помнишь, я тебе расказывал перед отъездом о своем споре с пропагандистами (троцкистами—Г. Г.). Я тогда прав был. Рельсы наши крепко держатся, потому и скинули под откос Нейштадта и других, чтоб не мешали. Но у меня как раз трухлявинка и обнаружилась. Вот у меня-то крушение и произошло.

И теперь мне, Дмитрий Иванович, основательный ремонт придется у себя сделать. Крушение-то показало, что у меня еще много гнилых корней сидит. А на них рельсов не удержатъ». (276 стор.).

Між поразкою троцькистської опозиції і поразкою нестійкого молодого партійця різниця надзвичайно велика, її видно, хоч би з того, що першого партія суворо покарала, другого уважно перевиховує і виправляє. Це саме Ісбах викриває чітко й різко і червоною ниткою проводить крізь усю свою повість.

Відповідальна тема, важливий матеріал, що його розроблено в повісті «Крушение», вимагали від автора великого вміння правильно розташувати соціальні сили. Така помилка, якої допустився Шведов (ізоляція персонажів від соціальної дійсності) могла б спричинитись до великого провалу. Але у Ісбаха цього нема ні в якій мірі.

Він з великим умінням розгорнув цінне соціально-художнє полотно, показав два міцних виробничих колективи, змалював багато інтересних людей. Ці люди—уповноважений ДПУ Склярєнко, робітник-бригадир Веденянин, секретар Лисівського комсомольського осередку Петько Кочін і інші є справді нові й міцні більшовики. Поряд з ними в повісті є і не так витримані, але все ж інтересні персонажі, серед них своєю типовістю й колоритністю вирізняється змальований з вдалим реалістичними деталями старий робітник, учасник революції 1905 року, партієць лєнінського призову—Микита Іванович Пеньков. Зупинимось на ньому окремо.

Захоплений «лівою» фразою троцькистів Пеньков поступово втягнувся в їхню організацію. Не можна сказати, щоб у нього не було сумнівів, але лише на позачергових засіданнях бюро укома він почав догадуватись і потім, побалакавши з Базаровим, твердо переконався в тому, що зробив неправильний крок, що пішов проти того, за що боровся 1905 року. «...Ошибся, ошибся, Никита,—тяжело подумал Пеньков—теперь вижу, что не туда пошел. Против своих пошел». (262—263 стор.). Найважливіша сцена щодо розуміння психології Пенькова відбувається на загально-міським зібранні активу. В дебатах виступає робітник Байков, який між іншим заявляє: «Мы с Никитой Ивановичем двадцать лет вместе работаем. И меня,

меня Никита Иванович жизни учил, а теперь что? Теперь против меня пошел...» (271 стор.). Ці слова остаточно довели Пенькову, що одного каюття не досить, що треба зараз же якось конкретно довести, що він лише тимчасово вибув з дружньої сім'ї пролетарів. І коли Байков тут же на активі починає записувати тих, хто бажає відремонтувати трактора для села, Пеньков «...ощущая на себе многочисленные удивленные взгляды, своим обычным степенным шагом прошел к столу, расталкивая облепивших его рабочих и громко и внятно, сказал, показывая на лист своим толстым черным пальцем: пиши меня, Филипп, слышишь? Пиши...» (273 стор.). Так після поразки опозиціонерів, окремі здорові елементи, що з різних причин потрапили до їхнього оточення, знаходять у собі сили перебороти свою помилку.

Щодо стилю Ісбах послідовніший за Гурвіча, Лузгіна, Шведова й Овалова, що в них, як ми вже писали, в реалістичних творах є напластовання натуралізму, імпресіонізму і в меншій мірі романтизму. Ісбах тверезо підходить до явищ, що він їх змальовує, не лякаючись протиріч, не зважаючи на їхню складність, виявляючи перш за все діалектику їхнього розвитку. Уже відзначена тверезість характеризує перш за все ставлення авторове до своїх персонажів. Як приклад, можна згадати нещадну характеристику, що її дав Ісбах у щоденнику Бойцова. «Казалось, что автор дневника рассчитывал на то»,—підкреслює Ісбах,—«что дневник будут читать другие люди и, вот именно, людям он хотел показать, какая он, Бойцов, сложная натура и, как глубоко он переживает каждый свой поступок». (113 стор.). Так само рельєфно (але не так докладно) змальовує Ісбах і психологію Пенькова.

VII.

Боротьба за гегемонію пролетарської літератури скінчиться перемогою, не дивлячись на примиренську політику «Блоку» в РСФРР, не дивлячись на діяльність деяких літорганізацій у нас на Україні. Красномовно свідчить про цю майбутню перемогу творча продукція основних кадрів робітників пролетарської літератури, серед яких поважне місце посядуть розглянені тут твори Е. Гурвіча, М. Лузгіна, Я. Шведова, Л. Овалова і Ал. Ісбаха.

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

ПІДСУМКИ 1-ОЇ ЧИТАЦЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ В ЗАПОРІЖЖІ

Квола робота бібліотек, недостатня гнучкість апарату запорізької філії ДВУ в справі просування пролетарської української літератури в робітничі маси, академічна замкнутість, вузькокобеле діляцтво, ігнорування масової роботи—ліквідованої на сьогодні—співпраця письменників-початківців «Струм», ось конкретні носії лиха—кволих темпів, животіння літературно-культурного життя міста Запоріжжя.

1-ша конференція читачів, що відбулася в м. Запоріжжі 21-Х ц. р. пройшла за найактивнішої участі Всеукраїнської організації пролетарських, комсомольських письменників «Молодіяк». Обговорення доповідей, виголошених на конференції, ще яскравіше виявило дуже мляві темпи літературно-культурного життя в Запоріжжі.

Перша конференція одногослосно ухвалила такі резолюції:

1. На доповідь т. Радомського—«Художня література в реконструктивний період».

1. Художня українська пролетарська література останнім часом буйно зростає, набуваючи значення одного з активних чинників класової боротьби в добу соціалістичного будівництва.

2. Поширюючи в мільйонах примірників серед маси робітничого читача кращі твори згаданої літератури, відтворюючи в правдивих художніх образах грандіозні соціалістичні зрушення в нашій країні, будять думку трудящих, зосереджують, мобілізують її навколо завдань соціалістичного будівництва, викликають ентузіазм, захоплення великим рухом творення соціалістичного будівництва.

3. Проте, конференція відзначає, що в обставинах Запоріжжя, де зростає індустріальний пролетаріят, де навколо розгортається колгоспне й радгоспне будівництво, де з пролетарської та наймитсько-бідняцької молоді готують тисячі майбутніх черво-

них фахівців, українську пролетарську художню літературу геть незадовільно популяризують і поширюють. Так районна газета «Червоне Запоріжжя», як і друковані заводські та стінні газети, не містять оглядів художньої літератури, не орієнтують у цьому питанні читача. Також мляво популяризують кращі художні твори пролетарської літератури наші бібліотеки, клуби, ДВУ, червоні кутки. Зважаючи на це конференція ухвалила:

а) Щодо змісту та спрямовання творів художньої пролетарської літератури, то конференція дає нашим письменникам таке «соціальне замовлення».

а) Художні твори повинні бути наповнені тематикою, яка б відтворювала змагання пролетаріятів, творити під проводом компартії нове соціалістичне суспільство, відгукуватися на всі питання, теми, проблеми, що цікавлять, турбують, захоплюють пролетаріят, а саме основне, відтворити на весь зріст у художній літературі класу-будівника в боротьбі за краще майбутнє, в боротьбі за соціалізм.

б) Газета «Червоне Запоріжжя», друковані заводські «Тривога», «Комунар», «Вал», «Держжинець» та інші повинні більш-менш періодично містити огляди художньої літератури, рецензії, рекомендаційні списки творів пролетарської української літератури.

в) Бібліотеки, клуби, червоні кутки, мусять посилити популяризацію художньої літератури, улаштовуючи диспути читачів, лекції, вивішуючи плякати, списки рекомендованих книжок тощо.

г) Треба подбати про організацію гуртків «Читач-рецензент» із робітництва, які б працювали над книжкою, даючи до преси свої рецензії.

д) Частіше влаштовувати загально-міські й інші конференції читачів.

ЙОГАНЕС БЕХЕР,

Німецький пролетарський поет і письменник

Скликати на 10-XI—30 року нараду при МК АКСМУ за участю представників «Молодняк», ДВУ, фабзавкомів, місцевих підприємств, робіткомів дніпровського будівництва, бібліотечних працівників і профспілкових організацій, де поставити питання про практичне здійснення просування української пролетарської літератури в робітничі маси.

Зокрема поставити питання про зробітничення та комсомолізацію працівників ДВУ та бібліотек.

II. Резолюція 1-ої читачької конференції на доповідь тов. Юр. Костюка—«Сучасний читач і проблема кадрів пролетлітератури».

1. Велетенські темпи соціалістичного будівництва в реконструктивну добу потребують величезну кількість кадрів у всіх ділянках нашого будівничого фронту. Зокрема, гостро стоїть проблема кадрів ідеологічного фронту соцбудівництва,—проблема кадрів пролетарської літератури, пролетарського мистецтва.

Перша читачька конференція м. Запоріжжя, заслухавши доповідь представника Центрального Бюра Всеукраїнської організації пролетарських і комсомольських письменників «Молодняк» тов. Юр. Костюка, цілком схвалює літературно-політичну лінію вищезгаданої пролетарської літературної організації.

2. Крім того, конференція з задоволенням відмічає за цілком правильний і потрібний в реконструктивний період напрямок організаційно-масової роботи організації пролетарських і комсомольських письменників, який конкретно полягає:

а) в активізації сучасного читача, притягненні його до участі в житті літературної організації, до участі у всьому процесі творення пролетарської культури, пролетарської літератури, зокрема через скликання читачьких конференцій, влаштування літературних диспутів, літсудів, лекцій із дискусійних питань літературної сучасності, через організацію мережі літературно-рецензентських гуртків безпосередньо на виробництвах, колгоспах, радгоспах тощо.

а) В боротьбі за робітничу й індустріальну тематику через зробітничення літературних кадрів, шляхом проведення в життя гасла призову робітника-ударника до літератури.

3. Конференція читачів схвалює заходи міжрайонової групи «Молодняк» Запоріжжя—Дніпрельстану про організацію в м. Запоріжжі кабінету допомоги початкуючому робітничому авторові, як заходи, що спрямовані на повсякденну, систематичну працю над вихованням із робітничо-колгоспівської молоді нових кадрів пролетарської літератури.

4. Давно минули часи, коли письменник був відірваний, ізольований від маси. Сучасна доба вимагає колективної праці, праці письменника вкупі з читачькою масою.

Читачі Запоріжжя дають обіцянку надалі брати активну участь у всій роботі тутешньої організації «Молодняк» допомагати їй, шляхом обговорення, критикування творів, шляхом участі в гуртківській та всілякій іншій організації й по масовій творчій роботі. Лише спільна праця основної маси сучасного читача—робітництва, колгоспного селянства з пролетарським письменником, призов з цієї маси нових літературних кадрів,—забезпечить ліквідацію відставання пролетарської літератури від сучасних темпів соцбудівництва, іншими словами ліквідацію прориву на літературному фронті, забезпечить дальший її розвиток.

6. Отже, за дружнє й повсякденне співробітництво сучасного читача з пролетарським письменником, за творення пролетарської літератури широкими масами трудящих і для широких трудящих мас.

За більшовизацію пролетарської літератури, за здійснення завоювання нею гегемонії в найкоротший історичний строк».

„СТАЛІН—МОЛОДНЯК“

В середині вересня, коли відозва ЦК підняла маси Донбасу на ліквідацію прориву, тоді на Донбасі в м. Сталіно організовано літературну групу «Молодняк». У вирі жорстоких боїв за вугіль, за п'ятирічку за 3 роки, «Сталін-Молодняк» кинувся на допомогу партії в ліквідації вугільного прориву, утворюючи водночас літературно-творчі гуртки на Рутченково і Сталінзаводі. В цих літературних гуртках є вже чимало товаришів, що зразу виявили своє творче обличчя.

Як літгрупа «Сталін-«Молодняк» так і літературні гуртки, що на них група схи-

рається, повернувшись цілком лицем до виробництва, до механізації Донбасу. Епіграми, вірші, інсценівки, нариси, насичені молодечим запалом, влучно викривають шкідників, літунів, тухтів і бюрократів, а також відзначають, оспівують героїв праці. Молодняцьке слово, сконденсоване як антрацит, підхоплено масами через багатотиражки, вечори, плякати, навіть трамвайні кодії. Сталінський «Тром» працює зараз на молодняківському матеріалі. Між «Тромом» і «Молодняком» і надалі міцнішатимуть зв'язки, на основі спільної роботи, боротьби за п'ятирічку в 3 роки.

«Сталін-Молодняк» — як величезне досягнення в справі втягнення робітника-ударника в літературу, мусить відіграти не меншу роль, як бойовий загін української пролетарської культури і разом з організацією «Забой» викувувати нові літературні кадри з робітників-ударників.

«Сталін-Молодняк» включився в Всеоб'єднану культестраду.

ВУСПП НА ПРОРИВІ.

ВУСПП, виділив для оперативної участі в ліквідації проривів, у боротьбі з прогулами, за виконання промфінпланів ряд товаришів на заводи різних міст. Так, т. Кириленко відряджено до заводів ім. Петровського та Леніна у Дніпропетровському, І. Микитенка — завод ім. Дзержинського в Кам'янському, І. Топчія та А. Шмигельського — на Донбас.

В Донбасі працюють також ударні групи «Забой». На Дніпрелістані та в Запоріжжі працював т. В. Кузьмич. На Донбас відряджено т.т. П. Усенка, М. Ледянка та Гонімова.

Київський ВУСПП разом з «Молодняком» утворив кілька ударних літературних груп для боротьби з проривами на підприємствах. До участі у ліквідації проривів притягнуто також миколаївську та одеську організації ВУСПП.

Постійна бригада есекції ВУСПП працює на Тракторобуді. До складу бригади входять т.т. Фефер, Гольдес та Хацеватський. Бригада влаштувала ряд виступів і організувала літгурток. Членів есекції ВУСПП прикріплено також і до інших підприємств, 5 взуттєвої фабрики, ДЕЗ'у.

Для проведення антирелігійного культурного маршу та участі в боротьбі з проривами на підприємствах, есекція ВУСПП відрядила до Бердичева т.т. Фефера і Гольдеса, тов. Ружіна — до Погребища, А. Когана — до Лубен та Полтави й тов. Пінчевського — до Молдавії. М. Альбертон кілька місяців пробув у Донбасі, де організував ряд літвечорів та виготовував книжку про Донбас.

ВЕЧІР, ПРИСВЯЧЕНИЙ ПРИЗОВУ УДАРНИКІВ.

У зв'язку з призовом робітників-ударників до літератури, харківська есекція ВУСПП провела 28 жовтня в приміщенні клубу ім. III Інтернаціоналу вечір. До участі у вечорі залучено всіх робітників-ударників і письменників, що починають друкуватися. З письменників-початківців буде зорганізовано спеціальну групу молоді при ВУСПП, як основне ядро для дальшої мобілізації з підприємств молодих письменників.

До цього ж дня газета «Дер Штерн» випустила спеціальну сторінку, присвячену призові ударників. Більшу частину цієї сторінки заповнили твори робітників з підприємств.

ДРУГИЙ ВСЕСВІТНІЙ КОНГРЕС РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

(Лист з Берліну).

Коли 1927 року, на 10-річчя Жовтневої революції скликано, з ініціативи Міжнародного Бюро Революційної Літератури, перший конгрес революційної літератури, то на цьому конгресі, крім організації радянських літераторів, офіційно не було жодної іншої організації. Окремі пролетарсько-революційні і прихильні літератори виступали на цьому конгресі, зв'язувалися між собою, робили доповіді про стан літератури в їхніх країнах та знайомилися з літературними напрямками у СРСР. Тоді визнано, що радянська література й пролетарська революційна література не цілком подібні. Розуміється, в радянській літературі відбивалися класові протиріччя, але поруч із свідомою пролетарською революційною літературою є й прихована білогвардійська, контрреволюційна література, непмано-куркульська література, література «механічних громадян», дрібної буржуазії.

Саме ця остання література здавалася контрреволюційним елементом усякої масти вільною цариною, — «неутраальною» територією, де вони гадали формуватися. Ця література під широким ім'ям об'єктивності, особливо поширювалася за кордоном та показувала цілком перевернутий, неправдиву картину життя в СРСР, дуже зручно розгортаючи ворожу СРСР пропаганду. Переплутуючи пропорції, зручним підставлянням фактів, ця «внутрімігрантська література» показала себе як дуже небезпечна зброя для дискредитації Жовтневої революції і соціалістичного будівництва.

Перший всесвітній конгрес революційної літератури визнав за потрібне боротися за провід пролетарсько-революційної літератури в спільні з селянсько-революційними літераторами та лівими попутниками й негайно організувати пролетарсько-революційний рух у країнах, де класова боротьба досягла певного високого рівня. До таких країн, насамперед, належить Німеччина.

Так само, як змінилась від 1927 року політична ситуація, змінилась і ситуація пролетарсько-революційної літератури. З літератури окремих товаришів, народився широкий літературний рух. У Німеччині за цей час створено спілку пролетарсько-революційних літераторів. Ця спілка почала видавати журнал «Крива ліворуч». Зародилася велика маса кварталних і заводських газет, виріс робкорівський рух, зросло число творців спеціальних агітпропсценаріїв. Пролетарська революційна література, цілком природно, не обмежувалася лише на «високий» літературі, а швидко посунулася широким фронтом наперед.

Ми позбулися впливів буржуазно-радикальної літератури, що ще тяжіли на нас змінилося, насамперед, тому що пролетарсько-революційні тенденції кращих представників цієї буржуазно-радикальної літератури стали за фундамент нашої літератури.

Цілком природно, що революційна література, у зв'язку з різницею класових взаємин, не однаково розвивалася в усіх країнах. Але в усіх передових країнах уже зформувалася пролетарська революційна література. Знову в деяких країнах ми налагодили взаємини з буржуазно-радикальною літературою. Але й у своєму ґрунті стано-

вище пролетарсько-революційної літератури змінилося, насамперед тому, що пролетарська революційна література за останні 3 роки добилася цілковитої перемоги. Тим то на другому всесвітньому конгресі виступатимуть не окремі товариши, а делегації різних літературних спілок, і конгрес відбуватиметься під знаком керівництва пролетарської революційної літератури.

Щоб підготувати як слід конгрес, треба всюди провести товариську самокритику й проаналізувати всю роботу до цього часу. Щораз більше зростання революційних мас ставить перед нами, літераторами, — нові завдання. Сьогоднішнє загострення класових суперечностей, загроза фашизму, щораз більша небезпека війни, проти СРСР ставлять перед нами завдання, — підтримати всіма силами всі дії революційного пролетаріату. Ми повинні заходитися коло створення дешевої масової літератури, щоб цим притягти ті шари, які ще важко притягти серйозною марксистською політичною літературою.

Ми тепер повинні ще більше, ніж раніше, учитися писати й говорити мовою, зрозумілою для маси, мовою живою й показною.

Ми повинні бачити, як збільшується непевність і хитання буржуазної літератури: з одного боку відколюються фашистські елементи і сили, що раніше були нам близькі переходять до ворогів; з другого боку збільшується число близьких нам. Ми мусимо побачити те, як література стає перед проблемою: «фашизм — чи радянська Німеччина», «За, чи проти СРСР». Ми мусимо уявити собі добре ці питання, що розривають людей на два різні світи.

Буржуазна література вже не може тепер відхилятися від питань, що їх ставить кожний день. Минув той час, як вона могла обманювати читачів своїм артистичним мистецтвом. Буржуазним літераторам дедалі важче маневрувати так званним «Чистим мистецтвом». Підривається «неутральність» середини. Панове типу — «з одного боку й з другого боку», або панове «та воно так... але» щоразу більше бачать свій безвихідний стан. Історія бо вимагає від них, щоб вони точно визначили, за що саме вони.

Другий всесвітній конгрес обговорюватиме не тільки літературні питання, але й доповіді, що матимуть важливе міжнародне

антирелігійного культ-
в боротьбі з проливизм
евсекція ВУСПП відря-
т.т. Фефера і Гольдеса,
Гребенца, А. Когана—до
й тов. Пінчевського—до
ертон кілька місяців про-
організував ряд літвечо-
нижку про Донбас.

ЯЧЕНИЙ ПРИЗОВУ РНИКІВ.

зовом робітників-ударни-
и, харківська євсекція
жовтня в приміщенні
націоналу вечір. До уча-
учено всіх робітників-
ників, що починають
письменників-початківців
спеціальну групу моло-
основне ядро для даль-
приємств молодих пись-

ІТНІЙ КОНГРЕС І ЛІТЕРАТУРИ.

Берліну).

на 10-річчя Жовтневої
з ініціативи Міжна-
люційної Літератури,
люційної літератури, то
м організації радянсь-
йно не було жодної
ремі пролетарсько-ре-
літератори виступали
язувалися між собою.
ан літератури в їхніх
ся з літературними
Тоді визнано, що ра-
пролетарська револю-
люком подібні. Розу-
літературі відбивали-
ле поруч із свідомою
йною літературою є
йська, контрреволю-
но-куркульська літе-
санічних громадян».

Саме ця остання література здавалася контрреволюційним елементом усякої масти вільного царини.—«неутраальною» терито-
рією, де вони гадали формуватися. Ця літе-
ратура під широким нібито об'єктивні-
сти, особливо поширювалася за кордоном
та показувала цілком перекручену, неправ-
диву картину життя в СРСР, дуже зручно
розгортала ворожу СРСР пропаганду. Пе-
реплутуючи пропорції, зручним підставля-
ням фактів, ця «внутрімігранська літера-
тура» показала себе як дуже небезпечна
зброя для дискредитації Жовтневої револю-
ції і соціалістичного будівництва.

Перший всесвітній конгрес революційної
літератури визнав за потрібне боротися за
провід пролетарсько-революційної літерату-
ри в спілці з селянсько-революційними літе-
раторами та лівими попутниками й негайно
організувати пролетарсько-революційний
рух у країнах, де класова боротьба досягла
певного високого рівня. До таких країн, на-
самперед, належить Німеччина.

Так само, як змінилась від 1927 року по-
літична ситуація, змінилась і ситуація про-
летарсько-революційної літератури. З літе-
ратури окремих товаришів, народився ши-
рокий літературний рух. У Німеччині за
цей час створено спілку пролетарсько-рево-
люційних літераторів. Ця спілка почала ви-
давати журнал «Крива ліворуч». Зародила-
ся велика маса кварталних і заводських
газет, виріс робкорівський рух, зросло чис-
ло творців спеціальних агітпропценаріїв.
Пролетарська революційна література, ціл-
ком природно, не обмежувалася лише на
«високий» літературі, а швидко посунулася
широким фронтом наперед.

Ми позбулися впливів буржуазно-ради-
кальної літератури, що ще тяжіли на нас
змінилося, насамперед, тому що пролетар-
сько-революційні тенденції «радикальних» пред-
ставників цієї буржуазно-радикальної літе-
ратури стали за фундамент нашої літера-
турі.

Цілком природно, що революційна літе-
ратура, у зв'язку з різницею класових
взаємин, не однаково розвивалася в усіх
країнах. Але в усіх передових країнах уже
зформувалася пролетарська революційна лі-
тература. Знову в деяких країнах ми нала-
годили взаємини з буржуазно-радикальною
літературою. Але й у своєму ґрунті стано-

вище пролетарсько-революційної літератури
змінилося, насамперед тому, що пролетар-
ська революційна література за останні
3 роки добила цілковитої перемоги. Тим
то на другому всесвітньому конгресі висту-
патимуть не окремі товариши, а делегації
різних літературних спілок, і конгрес відбу-
ватиметься під знаком керівництва проле-
тарської революційної літератури.

Щоб підготувати як слід конгрес, треба
всюди провести товариську самокритику й
проаналізувати всю роботу до цього часу.
Щораз більше зростання революційних мас
ставить перед нами, літераторами,—нові
завдання. Сьогоднішнє загострення класо-
вих суперечностей, загроза фашизму, щораз
більша небезпека війни, проти СРСР став-
лять перед нами завдання,—підтримати
всіма силами всі дії революційного пролета-
ріату. Ми повинні заходитися коло ство-
рення дешевої масової літератури, щоб цим
притягти ті шари, які ще важко притягти
серйозною марксистською політичною літера-
турою.

Ми тепер повинні ще більше, ніж раніше,
учитися писати й говорити мовою, зрозумі-
лою для маси, мовою живою й показною.

Ми повинні бачити, як збільшується не-
певність і хитання буржуазної літератури:
з одного боку відколюються фашистські
елементи і сили, що раніше були нам
близькі переходять до ворогів; з другого
боку збільшується число близьких нам. Ми
мусимо побачити те, як література стає пе-
ред проблемою: «фашизм—чи радянська
Німеччина», «За, чи проти СРСР». Ми му-
симо уявити собі добре ці питання, що роз-
ривають людей на два різні світи.

Буржуазна література вже не може тепер
відхилятися від питань, що їх ставить кож-
ний день. Минув той час, як вона могла
обманювати читачів своїм артистичним ми-
стецтвом. Буржуазним літераторам дедалі
важче маневрувати так званним «Чистим ми-
стецтвом». Підривається «неутральність»
середини. Панове типу—«з одного боку й з
другого боку», або панове «та воно так...
але» щоразу більше бачать свій безвихід-
ний стан. Історія бо вимагає від них, щоб
вони точно визначили, за що саме вони.

Другий всесвітній конгрес обговорювати-
ме не тільки літературні питання, але й до-
повіді, що матимуть важливе міжнародне

політичне значення. Другий конгрес відбудеться в час величезних боїв класи проти класи. Тимто, другий всесвітній конгрес буде бойовим конгресом інтернаціональної революційної літератури. Він буде демонстрацією відданості всіх пролетарсько-революційних літераторів і кращих сил ліво-попутницької літератури СРСР,—інтернаціональний соціалістичний батьківщині всіх трудящих.

Йоганнес Р. Бехер.

ДО РЕДАКЦІЇ ЖУРНАЛУ «МОЛОДНЯК».

Шановний товаришу редакторе!

Прошу видрукувати в вашому журналі ці кілька моїх зауважень, що я їх мусів оголосити до відома громадськості.

В № 10 журналу «Критика» вміщено статтю А. Беньковича «Ясність насаперед», що під зірочкою до неї є пояснення редакції: «Стаття дискусійна», в якій тов. А. Бенькович намагається довести, що я, Ключча, Коваленко, Усенко і Ісаєв, критикуючи творчість, погляди і звички групи виходців з «Молодняка» (Момота, Кундзіча, Ковтуна, Масенка, Гордієнка й Донченка), робили це виключно з мотивів «безпринципної груповщини».

Не входячи до суті вірності чи невірності висловлених думок А. Беньковича, оскільки про це будемо говорити в іншому місці, хочу тут тільки відзначити кілька моментів не зовсім чесного порядку з боку тов. А. Беньковича.

Просимо мати на увазі ці моменти тих, хто захоче вступити в дискусію з тов. А. Беньковичем і просто товаришів, що цікавляться тим, як же стоїть справа в дійсності.

На стор. 28 журналу «Критика» тов. А. Бенькович, недвозначно киваючи на тов. Ключчу, що той ніби то доповнював та невірно пояснював перекручуючи цитату з листа Т. Масенка, що з цього приводу досить доречно зауважив тов. Хвиля, отже забув науку тов. Хвилі—задовбати собі на лобі—і зробив ось що:

1. Цитуючи з моєї статті в «Молодняку» № 6 «Ризикований дебют» відомий абзац,

де я говорю про Кундзіча, Еліка, Донченка, Масенка, Гордієнка й інших, після слів:

«...вплинув на вибір тематики для їхніх творів»—в дужках цитує:

(«а буржуазної тематики для буржуазної форми за нашого часу не вистачає»)...

Це тоді, коли в «Молодняку» № 6, в тому ж самому місці і в тому ж абзаці в дужках написано:

(«а буржуазної тематики для буржуазної форми за нашого часу ще вистачає»).

Ця зміна «ще» на «не» важлива тому, що далі тов. А. Бенькович коментує це місце і зауважує:

«...та не уявите собі всієї складності нашого часу, за якого «буржуазної форми для буржуазної тематики не вистачає».

Я не бачив ніколи ще такої «ловкості рук» і такого шахрайства, щоб поперше—змінювали «ще» на «не», а подруге, коментуючи, перекручували нагло зміст, бо писав тов. Бенькович, що:

«... буржуазної тематики для буржуазної форми за нашого часу не (а треба ще) вистачає...». (Підкреслення і вставка в дужках мої—К. Д.).

А коментує:

«Буржуазної форми для буржуазної тематики за нашого часу не вистачає».

Це по-моєму не «досадная опечатка» а злісне перекручення, що відбуло цілий процес: спочатку змінено «ще» на «не», а потім і зовсім перекручено цитату.

2. Цілком зрозуміло, чому коментуючи ще одне місце поруч, в цьому ж абзаці, тов. Бенькович так само нагло перекрутив зміст. Цитував він так:

«... як у їхніх творах, так само напочатку дезорганізувалась дійсність»

(через неохайність тов. Бенькович в цитаті після слова «напочатку» пропустив «художніми засобами», але їх він використав при коментарі, так що це не так важко), але коментує тов. Бенькович так:

«... як може навіть затятий контрреволюціонер «художніми засобами дезорганізувати дійсність».

Щебто, коли з мого вислову виходить, що коли молоді письменники, не оволодівши діалектичною методою відтворення дійсності в художніх формах, пішли на безпелітний виучку до буржуазної спадщини і

в наслідок їхнього «переймання» тієї спадщини, через художні форми буржуазної літератури (а форма є вияв світогляду), де-зорганізувалась дійсність, відтворена у їхніх творах; цебто що тут одноразово проходив процес невірної відтворення дійсності і вплив на ідеологію твору може і поза бажанням самого автора, що має дещо інше розуміння цієї дійсності і дещо іншу ідеологію.

За коментаріями ж тов. А. Беньковича виходить, що самий затятий контрреволюціонер може брати буржуазну, чи яку там художню форму, йти на виробництво і провадити шкідництво.

Після цього я вже цілком звичайно сприйняв вкладену у мою статтю цитату тов. А. Беньковича, що ніколи в моїй статті не була:

...«цією статтею ми зайвий раз довели, гостру потребу глибоко вивчити марксо-ленінську теорію».

У мене, правда, є щось подібне, але зовсім інакше висловлене у кінці статті в «Молодняку» № 6:

...«Ми ще один зайвий раз підкреслили негайну потребу вивчення марксо-ленінської теорії діалектичного матеріалізму».

Хоч це й не дуже істотно перекручує зміст цитати, але характеризує «руку» тов. А. Беньковича.

А вже після цього мене зовсім мало здивували інші «вольності» у цитуванні тов. А. Беньковича з інших авторів.

Так в цитаті зі статті тов. А. Клочья на стор. 22 маємо замість «дрібно-буржуазної психоідеології» як це є у тов. Клочья—тут: «дрібнобуржуазної ідеології».

Тут же: замість слова «билися» є слово «боролися».

В цитаті з тов. Ісаєва І. на стор. 26, де тов. Ісаєв відзначав про «другу основну

організацію пролетарської літератури — ВУСПП» у тов. Беньковича маємо просто: «дугу основну організацію пролетарської літератури» без слова ВУСПП.

Може тов. Бенькович має сумніви щодо того, що основною організацією пролетарської літератури є ВУСПП, що так зневажливо випускає це слово з цитати тов. Ісаєва.

Це цікаво.

Або ще: «цитуючи повідомлення журналу «Молодняк» про перший всеукраїнський з'їзд «Молодняка» (на стор. 29) тов. Бенькович дозволяє собі переставляти слова:

Замість: «може правити лише стиль пролетарського реалізму»—

пише: «може лише правити стиль» і т. д.

Далі мені вже набридло слідкувати за способом цитування у тов. А. Беньковича. А хто його знає, чого він понаробляв у тов. Коваленка з «Літгазети»—це все таки варто прослідкувати. Поруч цього мушу всіх попередити, що по суті самого абзацу з моєї статті «Ризикований дебют» я пишу це спростовання не для того, щоб його захищати, бо вважаю за вірну з цього приводу критику тов. І. Ісаєва: («Молодняк» № 8 і писав про це в «Критиці» № 9—примітка до статті «Дві повісті»).

Але мусів був попередити читачів про те, що тов. А. Бенькович забув золоті слова старого Крилова:

«Чем кумушек считать трудиться

Не лучше ль на себя, кума, оборотиться».

Бо у всьому іншому ми ніяк не винні, що тов. А. Бенькович не міг збагнути простого змісту статті і пустився на такий нечесний шлях.

Але що ж, буває...

З ком. вітанням К. Давид.

З М І С Т

	Стор.
Ст. Крижанівський—Порт	5
Ів. Гончаренко—Рахунок нафти	6
Микола Шпак—Крес імені Сталіна	8
Ів. Вирган—Будинок-Комуна	10
А. Шиян—Імандра	13
П. Радченко—Залізні шори	33
Ол. Обідний—„Розподіл праці“	54
Журахович—4136 ОВ (Листи до поета)	60
Павло Усенко—Гасла	65
А. Клоччя—Наказа виконано	66
Віктор Гудим—Герої чорної дошки	79
Я. Гримайло—Молодняківець—„левові“	83
Серед книжок та журналів: Рост—Г. Гельфандбейн	90-105
Літературно-мистецька хроніка: Підсумки 1-ої читацької конференції в Запоріжжі; Сталін—„Молод- няк“; Другий всесвітній конгрес революційної літе- ратури—Йоганес Бехер; Лист до редакції	106-111

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

74424

НОВИНКИ

літературної продукції молодняківців

Ю. Зоря — „Депо“. Роман. Вид. „Гарт“.

Ю. Зоря — „Жовтнева пригода“. Оповідання. ДВУ.

М. Шеремет — „Бадьорість“. Поезії. ДВУ.

М. Шеремет — „В районі суцільної“. Нариси. „Книгоспілка“.

М. Шеремет — „Літературні пародії“. Вид. „Маси“.

Д. Чепурний — „Земля“. Поезії. ДВУ.

Л. Скрипник — „Маленька степова рудня“. Вид. „Пролетарська Правда“.

Л. Смілянський — „Нові оселі“. 2-ге видання. Оповідання. ДВУ.

„Молодняк“ — Збірка. ДВУ.

П. Усенко — „Організаційні та творчі шляхи літературного молодняка“. ДВУ.

І. Ісаєв — „Культурно-національне будівництво в смузі реконструкції і завдання комсомолу“. ДВУ.

Ю. Мокреєв — „Реп'яхи“ (Віддай партквиток). П'єса. ДВУ.

Б. Коваленко — „Петро Панч“. Критичний нарис. Вид. „Маса“.

Я. Гримайло — „Юні мандрівники, або подорож на Дніпрельстан“. ДВУ.

102114